

Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci

Katedra nederlandistiky

Studijní rok 2017/2018

***NEDERLANDSE EN VLAAMSE KUNSTENAARS AAN HET HOF
VAN RUDOLF II.***

Nizozemští a vlámské umělci na dvoře Rudolfa II.

Dutch and Flemish artists at the court of Rudolf II.

Bakalářská práce

Praktická nizozemská filologie

Vedoucí práce: drs. Bas Hamers, M.A.

Autor: Eliška Benešová

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem svou bakalářskou práci vypracovala samostatně a že jsem v ní uvedla veškerou použitou literaturu a zdroje.

V Olomouci dne .....

.....

Eliška Benešová

Poděkování:

Chtěla bych srdečně poděkovat svému vedoucímu práce za podporu a cenné rady při psaní bakalářské práce. Dále bych chtěla poděkovat všem ostatním za jejich trpělivost a nápomocnost.

Obsah

Inleiding.....	5
1. Habsburgse Nederlanden.....	6
1.1. Het begin van de Habsburgse Nederlanden	6
1.2. De Zeventien Provinciën.....	7
1.3. De Spaanse Nederlanden.....	8
1.4. De Nederlandse Opstand.....	9
1.5. De Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden.....	10
2. Boheemse landen onder het bewind van de Habsburgse monarchie tot 1648	12
3. Rudolf II	14
4. Maniërisme	17
4.1. Nederlandse kunstenaars.....	18
4.1.1. Adriaen de Vries	19
4.1.2. Paulus van Vianen.....	20
4.1.3. Dirck de Quade van Ravesteyn	22
4.2. Vlaamse kunstenaars.....	22
4.2.1. Aegidius Sadeler	23
4.2.2. Joris Hoefnagel.....	25
4.2.3. Jacob Hoefnagel	27
4.2.4. Roelandt Savery	28
4.2.5. Bartholomeus Spranger.....	29
4.2.6. Jan Vermeyen.....	32
4.2.7. Pieter Stevens.....	33
5. De invloed van de Praagse omgeving op de kunstenaars en vice versa.....	35
Conclusie	39
Bibliografie	41
Literaire bronnen:.....	41
Internet bronnen:	41
Resumé.....	45
Summary.....	46
Bijlagen.....	47
Bijlage 1: Lijst van afbeeldingen	48
Anotace	52

Inleiding

In deze bachelorscriptie hou ik me bezig met Nederlandse en Vlaamse kunstenaars aan het hof van Rudolf II rond de eeuwwisseling van de 16e en 17e eeuw. Het eerste hoofdstuk wordt aan de Habsburgse Nederlanden gewijd. Dit is de periode tussen 1482 en 1581 voor de Noordelijke Nederlanden en tot 1795 voor de Zuidelijke Nederlanden.

In het tweede hoofdstuk wordt informatie gegeven over de Tsjechische landen onder het bewind van de Habsburgers tot het bestuur van Matthias van Oostenrijk en het eind van de Dertigjarige Oorlog door de ondertekening van de Vrede van Westfalen.

In het derde hoofdstuk wordt het leven van Rudolf II van Habsburg behandeld. Hier wordt aandacht besteed aan zijn geboorte en zijn opvoeding aan het Spaanse hof bij zijn oom Filip II, evenals aan Rudolfs II bestuur als koning van Bohemen en Hongarije en keizer van het Heilige Roomse Rijk tot het eind van zijn regering. Rudolf II is niet alleen bekend als Habsburgse monarch, maar ook als mecenas van de kunst. Dankzij hem wordt de tijd van zijn heerschappij het Rudolfijnse tijdperk genoemd.

Het vierde hoofdstuk behandelt de kunstrichting genaamd maniërisme die een overgangsstijl tussen de renaissance en de barok is. Vooral het maniërisme in Praag wordt hier behandeld, omdat Rudolf II een bekende bewonderaar van de maniërisme kunstenaars was. Rudolf II was in de Praagse burcht gastheer van veel kunstenaars die bekend waren met deze stijl. Behalve de wereldberoemde Italiaanse kunstenaar Guiseppe Arcimboldo, waren de kunstenaars meestal van Nederlandse en Vlaamse afkomst. Verder wordt er aandacht aan drie Nederlandse en zes Vlaamse kunstenaars besteed. Hier wordt hun leven en werk beschreven. De bekendste zijn de Vlaamse schilders Roelandt Savery en Bartholomeus Spranger, juwelier Jan Vermeyen en de Nederlandse beeldhouwer Adriaen de Vries.

Het vijfde hoofdstuk is op de invloed van de Praagse omgeving op genoemde kunstenaars en hun invloed op de Praagse omgeving gericht. Hier wordt de wederzijdse invloed van deze kunstenaars en de invloed van hun werken in het algemeen geanalyseerd.

Het doel van deze scriptie is het objectief beoordelen van de invloed van de Praagse omgeving op bovengenoemde kunstenaars en vice versa. Hoe werden deze kunstenaars door Rudolf II en zijn collectie beïnvloed? Verder had het verblijf van de kunstenaars in Praag invloed op hun privéleven? Welke invloed had de samenwerking van deze kunstenaars op hun werk?

1. Habsburgse Nederlanden

De Habsburgse Nederlanden was een benaming voor de landen op het grondgebied van het huidige België, Luxemburg en een gedeelte van Noord-Frankrijk en van het huidige Nederland, die onder regering van het huis Habsburg vielen. De Habsburgse Nederlanden bestonden van 1482 tot 1581 voor de Noordelijke Nederlanden en tot 1795 voor de Zuidelijke Nederlanden.

1.1. Het begin van de Habsburgse Nederlanden

Maria van Bourgondië werd op 13 februari 1457 in Brussel geboren. Ze was dochter van Karel de Stoute en Isabella van Bourbon. Haar vader voerde oorlog met Frankrijk en hij overleed op 5 januari 1477 in *de Slag bij Nancy*¹. Maria werd hertogin van Bourgondië en vorstin van de Nederlandse Gewesten. De Staten-Generaal van de Nederlanden was bereid Maria's regering te erkennen als ze een document over de vergroting van de macht van de Staten-Generaal ondertekende. Maria ondertekende het document met de naam *het Groot Privilege*² op 11 februari 1477. Dat verenigde de graafschappen en hertogdommen van Vlaanderen en Luxemburg tot Friesland.

Maria trouwde de kroonprins Maximiliaan I van Oostenrijk op 19 augustus 1477. Haar oom en peetoom Lodewijk XI, de Franse koning, was tegen het huwelijk, omdat hij Bourgondië wilde en Maria aan de Franse dauphin wilde uithuwelijken. Lodewijk XI maakte intriges tegen Maria en Maximiliaan I. Lodewijk XI begon de strijd in 1478 en dat eindigde met een vredesovereenkomst voor een jaar. Maria kreeg een zoon, Filips de Schone in 1478. Lodewijk XI begon de oorlog weer in 1479. Maximiliaan I versloeg hem op 7 augustus 1479 in *de Slag bij Guinegate*³. Verder kreeg Maria een dochter, Margaretha van Oostenrijk in 1480. Maria overleed na een val van een paard op 27 maart 1482. Maximiliaan was regent van Filips de Schone tot zijn meerderjarigheid, maar zonder toestemming van de Staten-Generaal had hij geen macht.

---

¹ *De Slag bij Nancy* was een veldslag tussen Bourgondische, Zwitserse en Lotharingse troepen in 1477, waarin Karel de Stoute overleed.

² *De Groot Privilege* was het document, die door Maria's voorgangers werd geannuleerd. Het document gaf meer rechten aan de Staten-Generaal en de macht van enkele gewesten werd vergoed.

³ *De Slag bij Guinegate* was een slag tussen Franse en Bourgondische troepen in 1479. De Bourgondische leider Maximiliaan II overwon.

Filips de Schone en zijn zuster, Margaretha waren erfgenamen van de Bourgondische Nederlanden van zijn moeder. Filips de Schone begon in 1494 te regeren en *het Groot Privilege* werd geannuleerd. Hij was de laatste monarch uit het huis Bourgondië en de eerste uit het huis Habsburg die de Nederlanden persoonlijk regeerde. Filips de Schone trouwde Johanna van Castilië (Johanna I de Waanzinige) op 20 oktober 1496. Ze was de dochter van Ferdinand van Aragón en Isabella I van Castilië. Daarmee werd de basis voor de Spaanse Nederlanden gelegd. Verder was de verbinding met de Spaanse prinses van Castilië en Aragón voor Filips de Schone heel lucratief, omdat Spanje een rijk land was en door overzeese ontdekkingen en de ontdekking van Amerika in 1492 werden de inkomsten steeds hoger.

Johanna de Waanzinige was derde in lijn voor de Spaanse troon. Na de dood van haar broer, Johan van Aragón en zuster, Isabella van Aragón en haar moeder werd ze koningin van Castilië in 1504. Ferdinand regeerde nog in Aragón. Bij Johanna manifesteerde zich een erfelijke ziekte en ze werd voor de regering onbekwaam verklaard. Daarna ontstonden geschillen over de regentschap in Castilië. Filips de Schone werd koning-gemaal van Castilië op 15 juli 1506. Hij overleed onder vreemde omstandigheden op 25 september 1506. Hij kreeg zes kinderen, Eleonora, Karel V, Isabella, Ferdinand I, Maria van Hongarije en Catharina. De erfgenaam was Karel V en zijn regent was zijn grootvader Maximiliaan I.

1.2. De Zeventien Provinciën

Karel V werd op 24 februari 1500 in Gent geboren. Hij was erfgenaam van de Bourgondische Nederlanden en de Spaanse troon. Hij werd aan het hof van zijn tante Margaretha van Oostenrijk opgevoed. In 1515 was Karel V meerderjarig. Zijn grootvader Ferdinand van Aragón overleed in 1516 en Karel V ging naar Spanje in 1517 en regeerde in Aragón, maar in Castilië was hij alleen mederegent tot de dood van zijn moeder in 1555. Karel V werd keizer van het Heilige Roomse Rijk na de dood van zijn grootvader Maximiliaan I in 1520.

Op zijn eerste volksvertegenwoordiging accepteerde hij het edict tegen Maarten Luther⁴ op 26 mei 1521. Karel V gaf de Oostenrijkse gebieden van *de Habsburgse*

---

⁴ Maarten Luther was een Duitse protestantse theoloog en reformator.

*erflanden*⁵ aan zijn broer Ferdinand I, daardoor werd het geslacht over de Spaanse en Oostenrijkse tak verdeeld. Karel V trouwde Isabella van Portugal op 10 maart 1526 en ze kregen één zoon, Filips II, en twee dochters, Maria en Johanna, die op jonge leeftijd overleden. In 1521 en 1525 brak oorlog met Frankrijk uit. Karel V ondernam een expeditie tegen de Turken in 1532 en in 1535 tegen Tunis.

Karel V lijfde het hertogdom Gelre in 1543 in en zo ontstond *De Zeventien Provinciën*. Dat waren: Graafschappen Artesië, Vlaanderen, Namen, Henegouwen, Zeeland, Holland en rijssels-Vlaanderen, hertogdommen Brabant, Limburg, Luxembourg, Gelre en heerlijkheden Mechelen, Friesland, Utrecht, Overijssel, Groningen en Doornik. De Zeventien Provinciën was de term voor de Habsburgse Nederlanden van 1543 tot 1585.

Van 1545-1563 werd het *Concilie van Trente*⁶ tegen het protestantisme bijeengeroepen. In 1546 begon *de Schmalkaldische Oorlog*⁷ tussen Karel V en protestantse vorsten in het Heilige Roomse Rijk en duurde een jaar. Karel V had gezondheidsproblemen en wilde de regering aan zijn zoon Filips II van Spanje geven. Hij abdicerde in 1556 en overleed op 21 september 1558.

1.3. De Spaanse Nederlanden

Filips II van Spanje werd op 24 mei 1527 in Valladolid geboren. Hij was de legitieme zoon van de keizer van het Heilige Roomse Rijk, Karel V en Isabella de Waanzinnige. Filips II was de eerste Spaanse koning van de Spaanse tak van het huis Habsburg en erfgenaam van de Zeventien provinciën. De regent van de Nederlanden was zijn halfzuster Margaretha van Parma en haar raadsman was kardinaal Antoine Perrenot de

---

⁵ *De Habsburgse erflanden* bestonden uit de Oostenrijkse gebieden :Tirol, Karintië, Krain, Stiermarken, Opper- en Neder-Oostenrijk; Graafschap Görz en de landen van de Boheemse Kroon: Bohemen, Moravië, Silezië en Opper- en Neder-Lusetië.

⁶ *Het Concilie van Trente* was oecumenische concilie en paus Paulus III riep dat bijeen. Het concilie reageerde op ontstaan van het protestantisme en wilde de leer van Katholieke Kerk definiëren.

⁷ *De Schmalkaldische Oorlog* was een oorlog tussen keizer Karel V en protestantse vorsten van het Heilige Roomse Rijk van 1546 tot 1547. Karel V overwonnen, maar hij bereikte alleen gedeeltelijk overeenstemming tussen katholieken en protestanten. De oorlog werd door de vrede *De Godsdienstvrede van Augsburg* beëindigd.

Granvelle. Filips II was orthodox katholiek en was in architectuur geïnteresseerd. Tijdens zijn regering liet hij het abdijcomplex met het koningspaleis *El Escorial* bouwen.

Filips II trouwde met prinses Maria van Portugal in 1543 en ze kregen een zoon, Don Carlos van Spanje in 1545. Maria overleed na de bevalling van Don Carlos. Don Carlos had psychische problemen dus hij mocht niet de erfgenaam van de troon zijn. Filips II had een erfgenaam nodig dus hij zocht een nieuwe echtgenote. In 1554 trouwde hij met de Engelse koning Maria Tudor. Filips II wilde een bondgenootschap met Engeland tegen Frankrijk. Toen hij in Engeland was, begon de hevige vervolging van de protestanten en daardoor kreeg Maria haar bijnaam *Bloody Mary*. Maria overleed in 1558 en ze hadden geen kinderen.

Na de *Godsdienstvrede van Augsburg* gaf Karel V, vader van Filips II, van het Heilige Roomse Rijk op. Filips II nam de koninklijke tronen over, maar de keizer van het Heilige Roomse Rijk werd zijn oom Ferdinand I. Na de oorlog met Frankrijk trouwde Filips II met Elisabeth van Valois in 1559. Ze kregen twee dochters, Isabella Clara Eugenia en Catharina Michaëlla. Elisabeth overleed na een aantal miskramen in 1568. Na haar dood trouwde Filips II zijn eigen nicht Anna van Oostenrijk. Ze hadden enkele kinderen, maar de erfgenaam van Filips II was zijn zoon Filips III van Spanje.

Vanwege de oorlog met Frankrijk raakte het geld van Filips II op en raakte hij in de schulden. Filips II moest met de Staten-Generaal over belastingverhogingen onderhandelen. In 1568 begon de opstand van de Morisken in Spanje en de opstand werd door de halfbroer van Filips II, Don Juan van Oostenrijk, in 1570 onderdrukt. Fernando Álvarez de Toledo, de hertog van Alva, werd benoemd tot landvoogd in de Nederlanden van 1567 tot 1573. Verder brak onder de regering van Filips II in de Nederlanden in 1568 *de Nederlandse Opstand* uit. Ook brak er een oorlog tussen Spanje met Ottomaanse Rijk uit, maar de oorlog eindigde met een grote nederlaag voor Spanje bij Lepanto in 1571. Filips II overleed op 13 september 1598.

1.4. De Nederlandse Opstand

Het conflict ontstond tussen de Nederlandse adel en de Spaanse koning Filips II. Vanwege de belastingverhoging en religieuze reformatie. Het conflict was de eerste fase van *de Tachtigjarige oorlog*, die van 1568 tot 1648 duurde. *De beeldenstorm* in 1566 was een

gebeurtenis die ook aan de opstand bijdroeg, omdat er meer dan vijfduizend kerken werden geplunderd en te veel heiligenbeelden werden verwoest.

De Spaanse generaal en landvoogd van de Nederlanden, de hertog van Alva, vocht tegen de opstand en was heel wreed. De leider van de opstand was Willem van Oranje, prins van Oranje en graaf van Nassau- Dillenburg. Willem van Oranje bezette de provincies Holland en Zeeland in 1572. Hij werd stadhouder van Holland, Zeeland en Friesland en werd in 1572 ook tot militaire commandant benoemd. De hertog van Alva veroverde Zutphen, Naarden en Haarlem. Aan de opstand nam ook de jongere broer van Willem van Oranje, Lodewijk van Nassau, deel en hij capituleerde op 19 september 1572. Willem van Oranje moest tijdelijk het land uitvluchten. Hij bekeerde zich tot het calvinisme in 1573. Spanje werd financieel uitgeput en de hertog van Alva werd ontslagen in 1573. Het Duitse hulpleger werd vernietigd in 1574 en twee broers van Willem werden vermoord, maar Leiden werd toch veroverd.

Don Juan d'Austria, halfbroer van de Spaanse koning, werd landvoogd van de Nederlanden in 1576. Verder ontstond er in 1576 een volksopstand voor ondersteuning van Willem van Oranje in Breda. Na de plundering van Antwerpen door Spaanse troepen op 4 november 1576, werd de overeenkomst *de Pacificatie van Gent* ondertekend, waarin het vertrek van de Spaanse troepen werd afgesproken. In 1577 overviel Don Juan d'Austria een fort in Namur en werd hij daarom door de Staten-Generaal afgezet .

1.5. De Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden

De republiek bestond uit Holland, Zeeland, Utrecht, Gelderland, Overijssel, Friesland en Groningen. Ook Drenthe behoorde tot de republiek, maar door grote armoede werd het niet in de Staten-Generaal vertegenwoordigd.

Spaanse troepen van Albrecht van Oostenrijk vielen tussen 1601-1604 Oostende aan en daardoor ontstond grote paniek. In 1609 werd het document over wapenstilstand *het Twaalfjarig Bestand*⁸ ondertekend. Tijdens de wapenstilstand begon *de Dertigjarige Oorlog*⁹ tussen protestantse en rooms-katholieke staten.

---

⁸ *Het Twaalfjarig Bestand* duurde van 1609 tot 1621. In dit periode werden niet met Spanje gevochten.

⁹ *De Dertigjarige Oorlog* was een conflict tussen de meeste Europese landen, voornamelijk tussen het Heilige Roomse Rijk (gereformeerde landen) en de Spaanse Nederlanden (katholieke landen). De oorlog begon in 1618 en duurde dertig jaar tot de Vrede van Westfalen.

In 1601 werd *de Vereenigde Oostindische Compagnie* (hierna: de VOC) opgericht. Door de handel van *de VOC* werd de republiek steeds rijker. Spanje wilde dat *de VOC* in Afrika en Azië haar activiteiten stopte, maar de republiek wilde dat niet en Spanje brak de twaalfjarige wapenslilstand gedurende in 1621 af.

Door de overeenkomst *de Verde van Münster* werd in 1648 de vrede tussen Spanje en de Republiek der Zeven Verenigde Provinciën gesloten en de republiek werd een soevereine staat. *De Tachtigjarige Oorlog* en *de Dertigjarige Oorlog* werden in 1648 door de overeenkomst *de Vrede van Westfalen*¹⁰ ook beëindigd.

De Republiek der Zeven Verenigde Provinciën werd in 1795 door Franse troepen bezet en werd *de Bataafse Republiek*¹¹

---

¹⁰ *De Vrede van Westfalen* was een vredesverdrag die beëindig de Dertigjarige oorlog in Duitsland en Tachtigjarige oorlog in Nederlanden. Spanje erkende de onafhankelijkheid van de Nederlandse Republiek.

¹¹ *De Bataafse republiek* was een grondgebied van de voormalige Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden van 1795 tot 1801 die door de Franse Republiek werd bezet.

2. Boheemse landen onder het bewind van de Habsburgse monarchie tot 1648

Na de dood van de laatste koning van het huis Jagiello, Lodewijk II van Hongarije, die koning van Hongarije en Bohemen was, werd als Boheemse koning Ferdinand I gekozen.

Ferdinand I was de zoon van Filips de Schone en Johanna de Waanzinnige en was de broer van de Spaanse mederegent en keizer van het Heilige Roomse Rijk, Karel V. Ferdinand I trouwde Lodewijks zuster Anna van Bohemen. Ze kregen vijftien kinderen. Zijn erfgenaam was zijn zoon, Maxmiliaan II. De erfelijke rechten van de echtgenote van Ferdinand werden door de Boheemse adel geweigerd en hij moest met vrije verkiezingen instemmen. Desondanks werd hij als koning van Bohemen gekozen.

Ferdinand I was voorstander van absolutisme en was katholiek. De meerderheid van de Boheemse inwoners was protestants in die tijd. Vanwege een gebrek van financiën en de dreigende oorlog met het Ottomaanse rijk hief hij te hoge belastingen. In 1546 begon de opstand van de Staten van Bohemen tegen de Habsburgers, omdat Ferdinand I militaire hulp tegen de protestanten in *de Schmalkaldise oorlog* eiste, maar dat was volgens de Staten van Bohemen tegen het recht. De opstand eindigde in 1547. Ferdinand I werd keizer van het Heilige Roomse Rijk in 1556. Ferdinand I eist bij *de Concilië van Trente* ook uitzondering van de communie voor niet-katholieken in de Boheemse landen. Paus Pius IV keurde de uitzondering in 1564 goed.

Ferdinand I overleed op 25 juli 1564 in Wenen en zijn landen werden tussen zijn drie zonen verdeeld, Maxmiliaan II, Ferdinand II van Oostenrijk en Karel II van Oostenrijk.

Maxmiliaan II was erfgenaam van de Boheemse landen, Hongarije en Oostenrijk. Hij trouwde met zijn nicht Maria van Spanje. Ze kregen vijftien kinderen. Zijn erfgenaam was zijn oudste zoon Rudolf II. In 1556 werd hij keizer van het Heilige Roomse rijk. Maxmiliaan II sympatiseerde met niet-katholiek geloof, maar hij zwoer trouw aan de Katholieke Kerk in 1562. Maxmiliaan II werd in 1562 tot Boheemse koning gekroond en in 1563 tot Hongaarse koning.

Tussen 1566 en 1568 leidde hij de oorlog tegen het Ottomaanse rijk. De oorlog eindigde in een mislukking. Maxmiliaan II hielp de Boheemse Joden. Hij bevestigde het privilege in het document *Statuta Judaeorum*¹² in 1567. Maxmiliaan II probeerde de stabiliteit in zijn landen te bewaren en ook de stabiliteit tussen protestanten en

---

¹² *Statuta Judaeorum* was een rechtdocument waarin werden privilegesa voor Joden afgebakend. Het document bepaalde ook de rechten voor Joodse lommerds.

katholieken. In 1575 werd het document *Confessio Bohemica*¹³ uitgegeven. Dat was een compromis die de samenleving van alle protestantse geloofsovertuigingen ondersteunde. Verder veranderde Maxmiliaan II het opvolgingsprincipe waardoor alleen de oudste zoon de regering kon erven.

Maxmiliaan II overleed in 1576 en zijn zoon, Rudolf II nam de regering over. Rudolf II gaf op 9 juli 1609 *de Majesteitsbrief*¹⁴ over de religieuze vrijheid uit. Na de dood van Rudolf II nam Matthias de troon in 1612 over en werd keizer van het Heilige Roomse Rijk. Matthias trouwde in 1611 met Anna van Tirol. Het huwelijk was kinderloos en als opvolger werd in 1617 Ferdinand II gekozen.

In 1618 vond *de Tweede Praagse Defenestratie*¹⁵ plaats. Dat was een protest van de Staten van Bohemen tegen de schending van het document *de Majesteit*. Door de defenestratie begon *de Boheemse Opstand*¹⁶ tegen de Habsburgers die van 1618 tot 1620 duurde. In 1620 stonden de troepen van de Staten van Bohemen en van keizer Ferdinand II bij *de Slag op de Witte Berg*¹⁷ tegenover elkaar. De slag vond tijdens *de Dertigjarige Oorlog* plaats. *De Dertigjarige Oorlog* begon in 1618 en werd door *de Vrede van Westfalen* in 1648 beëindigd. Het Boheemse koninkrijk viel onder de Habsburgse monarchie, waardoor het de onafhankelijkheid verloor en vanuit Wenen werd geregeerd.

---

¹³ *Confessio Bohemica* was het document over gezamenlijk geloofsovertuiging van het geloof. Het legde protestante Staten van Bohemen aan de regering voor. Het was de basis van Tsjechische lutheranisme.

¹⁴ *De Majesteitsbrief* is een document van Rudolf II. Het document gaf de niet-katholieken de religieuze vrijheid en ze kunnen kerken en scholen te bouwen.

¹⁵ Bij deze protest werden twee stadhouders en een typist door de protestantse Staten van Bohemen uit het raam gooien.

¹⁶ In *De Boheemse Opstand* werden de religieuze en machts geschillen tussen de Staten van Bohemen en de Habsburgers verbonden en het hoogtepunt bij de Slag op de Witte Berg bereikte.

¹⁷ *De Slag op de Witte Berg* was een veldslag in 1620 in Bohemen nabij Praag. Dat was een slag tussen Boheemse leger en legers van de keizer Ferdinand II en de Duitse Katholieke Liga. Het Boheemse leger werd verslagen en de keizer Ferdinand II herstelde zijn autoriteit in Boheemse landen.

3. Rudolf II

Rudolf II werd op 18 juni 1552 in Wenen geboren. Zijn vader was keizer Maxmiliaan II, zoon van keizer Ferdinand I. Zijn moeder was Maria van Spanje, een nicht van Maxmiliaan II en dochter van keizer Karel V. Het huwelijk van Rudolfs ouders diende als versterking van het bondgenootschap tussen Madridse en Weense tak van het geslacht en voor de versterking van de Habsburgse macht in Europa. Rudolf II had vijftien broers en zusters, maar alleen negen van hen overleefde de kinderjaren, namelijk Anna, Ernst, Elisabeth, Matthias, Maxmiliaan, Albrecht, Wenceslaus, Margaretha en Eleonora.

Over het leven van Rudolf II tot zijn ongeveer zesde jaar hebben we geen informatie. Hij werd met zijn jaar jongere broer Ernst opgevoed. Rudolfs grootvader Ferdinand I en zijn moeder Maria wilden de kinderen in streng katholiek opvoeden, maar Rudolfs vader Maxmiliaan had meer liberale meningen. De kinderen werden wel katholiek opgevoed, maar hun vader wilde niet dat de kinderen door radicale elementen van werden beïnvloed. Maxmiliaan koos de leraar dr. Jiří Muschler voor ze. Hij was een ervaren pedagoog en professor in de dialectiek aan de Universiteit van Wenen, maar sommige mensen verdachten hem van sympathie voor het Lutheranisme, inclusief zijn moeder Maria. Maria was het niet eens met Maxmiliaan en ze zocht hulp bij haar broer Filips II van Spanje. Maria, Filips II en Ferdinand I dwongen Maxmiliaan de opvoeding van Rudolf II en Ernst aan hun oom Filips II in Spanje toe te vertrouwen. Filips II overtuigde Maxmiliaan door het vooruitzicht op het Spaanse erfgoed voor zijn zonen, omdat Filips II in die tijd geen bekwameopvolger had.

Rudolf II en zijn broer Ernst vertrokken in de herfst van 1563 naar Spanje. Ze hadden een gevolg van 370 mensen die het hof van beide prinsen onder leiding van hofmeester Adam von Dietrichstein vormde. Ze gingen vanuit Wenen door Italië en zee naar Barcelona waar ze op 17 maart 1564 door Filips II werden verwelkomd. Beide prinsen moesten aan het Spaanse hof wennen en de zuster van Filips II, Johanna van Habsburg en zijn derde vrouw, Elisabeth van Valois, hielpen hen. Filips II zorgde voor de prinsen als zijn eigen zonen. Ze reisden veel door Spanje en ze namen deel aan kerk- en hoffeeften. Ten gevolge van de nakoming van sociale verplichtingen in Spanje, Maxmiliaan 350.000 gulden schuld.

In Spanje was de leraar van de prinsen dr. Jan Tonner z Trubachu. Ook Filips II hield vaak persoonlijk toezicht op de persoonlijke zaken van de prinsen en hun opvoeding. De prinsen studeerden Latijn en Duits, maar ook Spaans en Italiaans. Verder studeerden ze religie, klassieke oude literatuur en mythologie en de geschiedenis van Griekenland en

Rome. Een belangrijk onderdeel van hun opleiding was grammatiek, stylistiek en uitdrukking. Ze kregen ook een opleiding in actuele politieke kwesties en kregen danslessen, paardrijden, jagen en wedstrijden. Ook moesten ze waarde van het Habsburgse politieke systeem leren. Rudolf II en zijn broer Ernst waren getuige zowel van politieke intriges, Engelse piraten en de Nederlandse Opstand als grootscheepse culturele projecten zoals bijv. de bouw van *El Escorial* en de oprichting van koninklijke collecties.

Maxmiliaan I en de Staten van Bohemen waren bang voor grote Spaanse invloed op Rudolf II en Ernst en ze wilden de prinsen terug laten komen zodat ze met staatsverplichtingen konden beginnen. Na de overeenkomst tussen Maxmiliaan I en Filips II huwde Filips II met zijn eigen nicht, een oudere zuster van Rudolf II, Anna van Oostenrijk. Rudolf II kwamen met zijn broer Ernst op 23 oktober 1571 terug naar Wenen. Rudolf II werd direct in de staatsverplichtingen in Wenen ingewijd. Politici en hovelingen waren bang voor de invloed de Spaanse opvoeding van Rudolf II . Rudolf II was heel intelligent en nog meer tolerant voor het geloof dan zijn vader Maxmiliaan, maar hij hield afstand van de mensen en wekte hij indruk van aanmatiging. Rudolf II was ook in de wetenschap en kunst geïnteresseerd.

Rudolf II werd op 22 september 1575 gekroond en een maand later werd hij als Roomse koning gekozen. Na de dood van Maxmiliaan I op 12 oktober 1576 werd Rudolf II Roomse keizer. Rudolf II had geschillen met zijn broer Matthias die landvoogd van de Nederlanden was. Rudolfs moeder Maria begon met Filips II over een gunstig huwelijk tussen Rudolf II en zijn nicht Isabella Clara Eugenia onderhandelen, maar Rudolf II weigerde dat. Rond 1580 begon zich “melancholie” bij Rudolf II te manifesteren zowel door intriges als geschillen met familieleden en erfelijke veronderstellingen. Hij was in de winter van 1580-1581 aan bed gekluisterd en zijn raadsliden, Pavel Sixtus Trautson en Wolfgang Rumpf beslisten welke informatie ze hem gaven. Rudolf II beslist in 1583 zijn hof van Wenen naar Praag te verhuizen.

De belangrijkste reden voor de verhuizing naar Praag was dat Wenen permanent werd bedreigd door de Turken. Rudolf II liet geleidelijk de Praagse burcht verbouwen en verbreden. De kunst beleefde onder zijn regering een gouden periode. Rudolf II nodigde veel kunstenaars uit, zoals bijv. Italiaanse schilder Arcimboldo, Vlaamse schilder Bartholomeus Spranger en veel andere kunstenaars uit verschillende landen en met verschillend kunstrichting. Rudolf II had een grote kunstcollectie in de Praagse burcht en in veel zalen bijv. in de Wladislawzaal konden de kunstenaars eigen werken verkopen. Rudolf II nodigde ook alchimisten en wetenschappers uit, bijv. de bekende astronomen,

Johannes Kepler en Tycho Brahe. Praag groeide en veel gebouwen werden ook in renaissancestijl gebouwd. Praag werd onder de regering van Rudolf II een belangrijk wetenschapscentrum en beleefde een bloei periode.

Rudolf II kreeg de *Orde van het Gulden Vlies*, ondanks het feit dat hij geschillen met zijn familie had. Rudolf II had veel minnaressen, onder wie Kateřina Stradová en met haar kreeg hij kinderen. De oudste zoon was Julius Caesar. Hij had ook psychische problemen en hij vermoordde op brute wijze zijn vrouw Markéta en werd gearresteerd. Rudolf II erkende zijn kinderen nooit als legitieme nakomelingen.

In 1593 brak de oorlog met de Turken uit en Rudolf II liet de oorlog aan zijn broers over. Hij benoemde zijn broer Mattias als stadhouder van Hongarije en legercommandant. In 1597 kreeg Rudolf syfilis. Hij verdreef zijn raadslieden en begon te luisteren naar huispersoneel, kunstenaars en alchemisten. In Hongarije heerste er chaos en Rudolfs familie wilde dat Mattias de troon besteeg. De monarchie-landen sloten zich aan de kant van Mattias aan. István Bocskai was de leider van de opstand tegen de Habsburgers in 1604-1606 in Hongarije. Op 23 juni 1606 sloten hij en Mattias vrede met het Verdrag van Wenen en Bocskai werd erkend als prins van Transsylvanië. Mattias sloot ook vrede met de Turken, maar Rudolf II wist dat niet en hij wilde het verdrag niet ondertekenen. Mattias profiteerde ervan en won de Hongaarse adel voor zich. Rudolf II verloor de steun van de Moravische staten en legeraanvoerders. Mattias vormde een leger en trok ten strijde tegen Praag. Rudolf II en Mattias sloten vrede in Libeň. Rudolf II vertrouwde de heerschappij over Moravië, Hongarije en Opper- en Neder-Oostenrijk toe aan Mattias.

Rudolf II wilde na de vrede van Libeň wraak nemen op zijn broer Mattias en wilde de verloren autoriteit herstellen. Hij zocht hulp bij zijn neef Leopold V van Habsburg die bisschop in Passau was. Leopold vormde een leger om Rudolf II te helpen. Het leger van Passau plunderde in 1611 Praag. Vanwege geldbrek moest Leopold zijn leger terugtrekken. Rudolf II moest af treden en op 23 mei 1611 werd Mattias gekroond.

Rudolf II overleed op 20 januari 1612 in de Praagse burcht en zijn collecties werden verzegeld. Zijn lichaam was van 8 februari tot 1 oktober in de kerk Všech svatých in Praagse burcht opgebaard. De begrafenis vond plaats in stilte en de doods-kist werd in de kathedraal in Praag geplaatst

4. Maniërisme

Het maniërisme is de overgangskunst tussen de hoog renaissance en de barok, het word soms “late renaissance” genoemd. Het woord maniërisme komt van het Italiaanse woord “maniera” - stijl, manier. De term werd door Giorgio Vasari in de 16^e eeuw gebruikt.¹⁸ Het is een term die ook voorkomt in de architectuur en literatuur. Het maniërisme heeft in Italië van ca. 1515-1600, in Frankrijk van 1550-1610 en in Midden Europa van 1560-1630 geduurd.¹⁹ Het maniërisme ontwikkelt zich in de loop van de tijd in barok, wat de dominante stijl in de 17^e eeuw was.

Het zich bevrijden van het schoonheidsideaal van harmonie, was typisch voor de renaissance en voor kunstenaars als Leonardo da Vinci, Titiaan en Rafaël. Het maniërisme ontwikkelde zich meestal onder leerlingen van Rafaël en tot op zekere hoogte was ook Michelangelo een voorganger van het maniërisme. In het maniërisme creëren de kunstenaars hun kunst op eigenaardige wijze. In maniërisme werd namelijk de deformatie van het lichaam getoond. Er werden overdreven gespierde en langwerpige figuren gecreëerd. Dat had als doel leven en dynamiek in het kunstwerk te brengen. Het maniërisme reflecteerde eerder de individuele stijl van de kunstenaars.

Een goed voorbeeld hiervan is de Italiaanse schilder Giuseppe Arcimboldo die aan het hof van Rudolf II werkte. Over Giuseppe Arcimboldo schreef Jeroen de Baai:

*“Arcimboldo’s composities ging tot het uiterste om speelse schilderijen te maken, waarbij groente, fruit, bloemen en dieren gebruikt worden om gezichten te vormen. Zijn doeken zijn geen portretten, maar allegorieën op seizoenen en elementen. Zijn bijzonder schilderijen behoren tot de meest creatieve en vrijzinnige schilderijen van het manierisme.”*²⁰

Bovendien was de kunstenaar niet meer alleen werknemer, maar was een gerespecteerd en waardevol lid van het hof en vaak een vriend van edellieden. De beroemdste bewonderaar was keizer Rudolf II, wiens hof door veel kunstenaars werd bezocht.

---

¹⁸ WIKIPEDIA contributors. *Manýrismus*. Wikipedia: the free encyclopedia. [Online] 2001. In:<https://cs.wikipedia.org/wiki/Manýrismus>; [10/02/2017.]

¹⁹ Ibidem

²⁰ DE BAAI, Jeroen. Kunstgeschiedenis: Maniërisme. Kunstvensters. [Online] 11.08.2017.; In:<https://kunstvensters.com/2017/08/11/kunstgeschiedenis-manierisme/>; [23/04/2018.]

In de volgende hoofdstukken behandel ik enige Nederlandse en Vlaamse maniëristische kunstenaars die aan de ontwikkeling van deze specifieke stijl bijdroegen en werkten aan het hof van Rudolf II.

4.1. Nederlandse kunstenaars

De Nederlandse kunstenaars hadden in het maniërisme weinig vertegenwoordigers in vergelijking met Vlaanderen, maar er was een kunstenaar die heel belangrijk voor de maniëristische kunst aan het hof van Rudolf II was, namelijk de beeldhouwer Adriaen de Vries.

Het belang van deze kunstenaar wijst ook op de droomaankop van zijn beeldtje *Atlas*²¹ van het Rijksmuseum, waarover werd in kranten geschreven:

*"De markt dicteert de prijs. Een Adriaen de Vries van deze kwaliteit is een zeldzaamheid op de markt. Het is van cruciaal belang om eindelijk een vrijstaand beeld te hebben van deze kunstenaar die qua artistiek en kunsthistorisch belang te vergelijken is met Rembrandt."*²²

Andere Nederlandse maniëristische kunstenaars waren bijv. Hendrick Goltzius en Cornelis Cornelisz. van Haarlem. Deze kunstenaars werkten niet aan het hof van Rudolf II, maar werden vooral door de schilder Bartholomeus Spranger beïnvloed, die aan Rudolfs hof werkte. Verder is de Nederlandse schilder en schrijver Karel van Mander heel belangrijk, omdat hij het biografische boek *Het schilder-boeck*²³ met het hoofdstuk *Het leven der doorluchtige Nederlandsche en Hoogduitse schilders* schreef, waarin ook de kunstenaars die in Praag aan het hof van Rudolf II werkten genoemd werden. Verder werden de kunstenaars vooral door Vlaamse en Italiaanse kunstenaars beïnvloed.

---

²¹ DE VRIES, Adriaen. *Atlas*.

[Online]. In: <https://www.rijksmuseum.nl/nl/pers/persberichten/rijksmuseum-verwerft-topstuk-beeldhouwer-adriaen-de-vries> [23/04/2018.]

²² KOOKDE, Sandra. Waarom Adriaen de Vries zijn miljoenen waard is. Trouw.nl. [Online]; In: <https://www.trouw.nl/cultuur/waarom-adriaen-de-vries-zijn-miljoenen-waard-is~ab649527/> [23/04/2018.]

²³ Het boek van Karel van Mander werd in 1604 geschreven en werd later digitaliseerd. [Online]. In: http://www.dbnl.org/tekst/mand001schi01_01/mand001schi01_01_0256.php; [23/04/2018.]

In het volgende hoofdstuk heb ik alleen enkele Nederlandse maniëristische kunstenaars gekozen die aan het hof van Rudolf II werkten, namelijk Aegidius Sadeler, Paulus van Vianen en Dirck de Quade van Ravesteyn.

4.1.1. Adriaen de Vries

Adriaen de Vries werd rond het jaar 1556 te Den Haag geboren. Zijn vader was de apotheker Pieter Willemsz de Vries.²⁴ Hij was een leerling van de Nederlandse beeldhouwer Willem Danielsz van Tetrode in Delft. De Vries ging in 1581 in de leer bij de Vlaamse beeldhouwer Jean Boulogne, in zijn atelier in Florence Giambologna genoemd. Hij ging bij Pompeo Leoni werken, zoon van de Italiaanse beeldhouwer Leone Leoni, met wie hij werkte aan het abdijcomplex *Escorial* in Madrid.

Ook werkte hij voor hertog Karel Emanuel I van Savoye in Turijn, schoonzoon van de Spaanse koning Filips IV van Spanje. Daarna ging De Vries naar Praag om aan het hof van Rudolf II te werken, maar hij moest in 1594 terug naar Den Haag gaan, omdat zijn vader overleden was. Daarna ging hij naar Rome om een paar wasmodellen van antieke standbeelden te maken. Vanuit Rome ging hij naar Augsburg door, waar hij aan twee fonteinën werkte.

Keizer Rudolf II nodigde De Vries nogmaals uit. Hij vestigde zich in 1601 permanent in Praag en in die tijd gaf de keizer hem de titel “Kammerbildhauer”. Dit was misschien dankzij zijn mooiste maniëristische beeldgroep *Mercurius en Psyche*.²⁵

Voormalig directeur van het Rijksmuseum, Wim Pijbes gaf commentaar op zijn werk:

“Adriaen de Vries geldt als de Michelangelo van de Nederlandse beeldhouwkunst. Het laat in een klap zien dat Nederlandse kunstenaars al vroeg in de zeventiende eeuw van wereldformaat waren. Het is daarom fantastisch dat wij dit beeld dankzij steun

---

²⁴ *Adriaen de vries*. Renaissance Stadthagen. [Online]. In: <http://www.weserrenaissance-stadthagen.de/index.html?page=http://www.weserrenaissance-stadthagen.de/DeVries.html>; [19/04/2018.]

²⁵ DE VRIES, Adriaen. *Mercurius en Psyche*. [Online]. In: <https://www.rijksmuseum.nl/en/collection/BK-1996-2>; [19/04/2018.]

van vele particuliere en institutionele fondsen hebben kunnen verwerven voor het Nederlands kunstbezit."²⁶

De Vries werkte samen vaak met zijn collega's aan het hof van Rudolf II. Zijn vrienden daar waren de Vlaamse schilder Bartholomeus Spranger en de Duitse schilder Hans von Aachen. De Vries maakte voor Rudolf II behalve reliëfen en beeldgroepen ook busten van hem. Hoewel de keizer psychische problemen had en geen krijger was, maakte De Vries busten en een was in heroïsche poses, bijv. *De keizer Rudolf II.*²⁷ Ook maakte hij grote en kleine standbeelden van paarden, waarvoor kreeg hij inspiratie opdeed in de paardenstal van de keizer.

De Vries werkte met de Duitse metaalgieter Martin Hilliger samen in de werkplaats bij de Praagse burcht. De Vries kreeg ook bestellingen van andere hoven na de dood van Rudolf II. Dankzij de zeer goede samenwerking in de werkplaats. Een van de laatste bestellingen van De Vries waren de standbeelden voor de tuinen bij het paleis van Albrecht von Wallenstein,²⁸ die de hoogste bevelhebber van de keizerlijke leggers tijdens de Dertigjarige Oorlog was. Deze standbeelden werden gestolen door het Zweedse leger na de oorlog. Later werden ze door replica's vervangen.

Op hoge leeftijd kocht hij een huis in Lázeňská straat in Malá Strana. Adriaen de Vries overleed in december 1626 en werd in de kerk Sv. Tomáše in Malá Strana begraven.²⁹

4.1.2. Paulus van Vianen

Over Paulus van Vianen hebben we weinig informatie. Hij werd rond het jaar 1570 in een edelsmedenfamilie geboren. Hij had een broer Adam en ook een zoon Paulus van Vianen II. Hij was in de leer bij de Utrechtse broers Bruno en Cornelis van Leydenberch. Van Vianen reisde naar Frankrijk, Duitsland en Italië. Tijdens zijn reis door de Alpen maakte

---

²⁶ Topstuk beeldhouwer Adriaen de Vries nieuw in Rijksmuseum. Het Rijksmuseum. [Online]. In: <https://www.rijksmuseum.nl/nl/adriaen-de-vries>; [19/04/2018]

²⁷ DE VRIES, Adriaen. *Bust of Emperor Rudolf II, 1603*. The World of the Habsburgs. [Online]. In: <http://www.habsburger.net/en/media/adriaen-de-vries-bust-emperor-rudolf-ii-1603>; [19/04/2018]

²⁸ WIKIPEDIA, contributors. *Valdštejnská zahrada*. [Online]. In: https://cs.wikipedia.org/wiki/Vald%C5%A1tejnsk%C3%A1_zahrada [19/04/2018]

²⁹ NIEBAUEROVÁ, Lucie. *Kostel svatého Tomáše na Malé Straně*. [Online]. In: <http://www.praguecityline.cz/prazske-pamatky/kostel-svateho-tomase-na-male-strane> [19/04/2018]

hij veel tekeningen van de natuur, zoals bijv. *Rivierlandschap met brug (beeld 1.)*³⁰, die hij later in zijn werk gebruikte. Zijn studie van de natuur had grote invloed op zijn collega's aan het hof van Rudolf II. Vanaf 1595 was hij lid van de goudsmitsgilde in München en in 1599 werd hij een meester. Twee jaar later werkte hij aan het hof van aartsbisschop Wolf Dietrich von Raitenau van Salzburg.

Daarna ging hij in 1603 aan het hof van Rudolf II te werken. Hij werd misschien door de vriendschap met de Duitse glasgraveur en juwelensnijder Caspar Lehman en de Duitse schilder Hans von Aachen gehaald. Van Vianen ontmoette ook de schilder Jan Breugel de Oude in 1604 aan het hof van Rudolf II en werd door hem geïnspireerd. Hij tekende huisjes, straatjes, gewoone mensen en hun werk in Praag, zoals de schilder Roelandt Savery.

Hij was echter aan het hof meestal als zilverbewerking, omdat hij een uniek kloppend techniek in het goud en zilver had. Hij maakte veel medailles, reliëfen en plaquettes met mythologische en Bijbelse motieven, maar ook een servies, zoals bijv. *Kan met voorstellingen uit de geschiedenis van Diana en Callisto*.³¹

De website *John Endlich antiquairs* werd over Van Vianen geschreven:

*“Onder Rudolfs patronage – en tegen betaling van een riant salaris – maakte Paulus van Vianen zijn beste werk. Vooral zijn plaquettes met prachtig gemodelleerde figuren in een ruimtelijk decor zijn ongeëvenaard.”*³²

Paulus van Vianen kocht een huis in Praag en na de dood van Rudolf II werkte hij voor zijn broer Matthias. Hij overleed in 1613 in Praag.

---

³⁰ VAN VIANEN, Paulus. *River landscape with bridge*. Museum of Fine Arts Budapest. [Online]. In:http://www.szepmuveszeti.hu/adatlap_eng/recto_river_landscape_with_bridge_11954; [20/04/2018]

³¹ VAN VIANEN, Paulus. *Kan met voorstellingen uit de geschiedenis van Diana en Callisto*. [Online]. In:<https://www.rijksmuseum.nl/nl/rijksstudio/kunstenars/paulus-van-vianen/objecten#/BK-16089-B.4>; [20/04/2018]

³² ENDLICH, John. Een plaquette met de voorstelling van Pan en Syrinx. John Endlich antiquairs.[online]. In:<https://www.johndlich.nl/portfolio/een-plaquette-met-de-voorstelling-van-pan-en-syrinx/>; [20/04/2018]

4.1.3. Dirck de Quade van Ravesteyn

Over Dirck de Quade van Ravesteyn hebben we weinig informatie. Hij werd tussen 1565-70 geboren. Van Ravesteyn studeerde figuratieve schilderkunst waarschijnlijk bij een leerling van de Vlaamse schilder Frans Floris. Hij kwam naar Praag in 1598. *Amor Stung by Bees Running to Venus*³³ is zijn enige ondertekende tekening. Van Ravesteyn schilderde meestal mythologische en allegorische thematiek, zoals bijv. *De mystieke bruiloft van Catharina van Alexandrië*.³⁴ Hij schilderde met veel decoratieve details en sjabloonstijl, maar onder invloed van zijn collega's, de schilders Bartholomeus Spranger, Joseph Heintz en Hans von Aachen, maakte hij schilderijen met gedistingeerd schrift en intensievere kleuren.

Van Ravesteyn participeerde ook aan de afbeeldingen van natuurproducten in de collectie van Rudolf. Verder maakte hij voor de keizer het schilderij *Allegorie aan de regering van de keizer Rudolf II (beeld 2.)*, die een jaar na de herovering van de stad Pest op de Turken werd gemaakt.³⁵

Dirck de Quade van Ravesteyn bezat een huis in Malá Strana. Na de dood van keizer Rudolf II ging hij misschien aan het hof van Rudolfs broer Mattias werken en hij overleed na het jaar 1620.

4.2. Vlaamse kunstenaars

In de renaissance waren de bekendste schilders in Vlaanderen bijv. Pieter Coeck van Aalst en zijn leerling Pieter Bruegel de Oude en Jan Gossaert. Deze schilders behoorden tot het Sint-Lucasgildes in Brugge, Gent, Brussel of de oudste in Antwerpen die in 1382 was opgericht.

---

³³ DE QUADE VAN RAVESTEYN, Dirck. *Amor Stung by Bees Running to Venus*. Museum of Fine Arts Budapest. [Online]. In: http://www.szepmuveszeti.hu/adatlap_eng/amor_stung_by_bees_running_11863; [21/04/2018]

³⁴ WIKIPEDIA contributors. *De mystieke bruiloft van Catharina van Alexandrië*. [Online]. In: https://nl.wikipedia.org/wiki/Dirck_de_Quade_van_Ravesteyn#/media/File:Quade_van_Ravesteyn_Marriage_of_St._Catherine.jpg [21/04/2018]

³⁵ DE QUADE VAN RAVESTEYN, Dirck. *Alegorie vlády císaře Rudolfa II*. Strahovský klášter. Praha. [Online]. In: <https://www.strahovskyclaster.cz/galerie-obrazu/alegorie-vlady-cisare-rudolfa-ii>; [21/04/2018]

In sommige gevallen hebben hele families zich aan de kunst gewijd, bijv. de Sadeliers familie van kopergraveurs of de bekendste, de schildersfamilie Breugel.

Karolien de Clippers schreef over het belang van Pieter Bruegel de Oude in de kunst:

*“Ten eerste, dat Bruegel de beste schilder van de zestiende eeuw was dankzij een buitengewone zin voor naturalisme, dankzij een volmaakte weergave naer 't leven. Ten tweede, dat hij een navolgenswaardig model was voor jonge schilders.”*³⁶

De familie Breugel werd zo bekend dat wij kunnen zeggen dat er sprake was van een Breugelmanie.³⁷ Het gevolg was dat hun werken veel werden gekopieerd en vervalst. Een van de schilders die geïnspireerd was door Breugels stijl was Roelandt Savery.

In het volgende hoofdstuk heb ik alleen enkele Vlaamse maniëristische kunstenaars gekozen die aan het hof van Rudolf II werkten, namelijk Aegidius Sadeler, Joris en Jacob Hoefnagel, Roelandt Savery, Bartholomeus Spranger en Jan Vermeyen. Al deze kunstenaars kenden elkaar persoonlijk, maar ze ontmoetten elkaar vooral bij Rudolfs collectie.

4.2.1. Aegidius Sadeler

Aegidius Sadeler werd rond 1570 in Antwerpen geboren. Hij kwam uit een Antwerpse familie van kopergraveurs. Hij werd als graveur bij zijn ooms Jan I en Rafael I³⁸ opgeleid en werd lid van het Sint-Lucasgilde in 1589. Verder was hij een goed tekenaar, getuige zijn beste arcering met effecten van clair-obscur. Hij werkte met zijn ooms in München en Frankfurt, waar hij de schilder Hans von Aachen³⁹ en de kopergraveur Joris

---

³⁶ DE CLIPPEL, Karolien. *Vlaanderen: Facetten van de Vlaamse genreschilderkunst in de zeventiende eeuw*. [p. 215]. Digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren. [Online]. 2007.
In:http://www.dbnl.org/tekst/vla016200701_01/vla016200701_01_0047.php; [19/04/2018]

³⁷ Ibidem

³⁸ *Jan I Sadeler* werd waarschijnlijk in 1550 te Brussel geboren en overleed ca. 1600 te Venetië. Hij werkte met zijn broer Rafael I in Duitsland en Italië. Rafael I Sadeler werd in 1560 te Antwerpen geboren en overleed 1628/32 te Antwerpen.

³⁹ *Hans von Aachen* werd in 1552/56 in Keulen geboren en was één van de beroemdste schilders aan het hof van Rudolf II. Hij was dankzij zijn schilderijen met mythologische, allegorische en godsdienstige thema's bekend.

Hoefnagel⁴⁰ ontmoette. Sadeler werkte vanaf 1588 nauw met hem samen. In de jaren 1590 ging Sadeler in Italië werken.

Na 1597 ging hij naar Praag en begon aan het hof van Rudolf II te werken. Sadeler werd een hofkopergraveur en ook werd hij een lid van *de Rijksdag*⁴¹. Sadeler verhuisde in 1599 naar Malá Strana, waar hij een huis huurde van zijn collega en vriend de schilder Bartholomeus Spranger⁴². Hij werkte naar eigen voorbeelden en voorbeelden van zijn collega's aan het hof van Rudolf II. Sadeler was behalve door zijn collega's ook door Jan Brueghel de Oude beïnvloed⁴³.

Verder was hij een goed portrettist en kon niet alleen mechanisch werken, maar slaagde er ook in de persoonlijkheid van de geportretteerde weer te geven. Hij maakte veel portretten van mensen van binnen en buiten het hof, zoals bijv. van keizer Rudolf II en ook van gezanten, bijv. Perzisch delegatie. Bovendien gaf Sadeler veel landkaarten uit bijv. *Bohemia in suas partes geographice distincta*⁴⁴ of het uitzicht op Praag ook genoemd *Sadeler's brochure*⁴⁵. Hij tekende een van de interessantste kamers in Praag – *de Wladislaw zaal (beeld 3.)*⁴⁶.

Sadeler was één van de kunstenaars die aan het hof van Rudolf II bleef na dood van de keizer. Hij overleed in 1629 te Praag en werd in de toenmalige kerk Sv. Jana Křtitele in Malá Strana begraven.

---

⁴⁰ Het leven van de kopergraveur *Joris Hoefnagel* wordt in hoofdstuk 6.2. beschreven.

⁴¹ De Rijksdag was verzameling van Staten van Heilige Roomse Rijk en vorst-bisschoppen.

⁴² Het leven van de schilder *Bartholomeus Spranger* wordt in het hoofdstuk 6.6. beschreven.

⁴³ *Jan Brueghel de Oude* was een Vlaamse schilder en was de broer van Pieter Brueghel de Jonge. Hij schilderde in de stijl van zijn vader Pieter Brueghel de Oude. Hij werd in 1568 te Brussel geboren en overleed op 13 januari 1625 te Antwerpen. Hij behoorde net als zijn vader tot het Sint-Lucasgilde en was een zeer productief kunstenaar.

⁴⁴ SADELER, Egidius en Janssonius, Johannes. *Bohemia in suas partes geographice distincta*. Praha : Univerzita Karlova, Ústřední knihovna, 2007.
In:http://digitool.is.cuni.cz:1801/view/action/nmets.do?DOCCHOICE=853561.xml&dvs=1523981975158~416&locale=cs_CZ&search_terms=&adjacency=N&VIEWER_URL=/view/action/nmets.do?&DELIVERY_RULE_ID=3&divType=&usePid1=true&usePid2=true; [17/04/2018.]

⁴⁵ WIKIPEDIA contributors. *Sadelerův prospekt*. Wikipedia: the free encyclopedia. [Online] 2018.
In:https://cs.wikipedia.org/wiki/Sadeler%C5%AFv_prospekt#/media/File:View_of_the_City_of_Prague_MET_01_02_03compr2bw.jp; [17/04/2018.]

⁴⁶ SADELER, Aegidius. *Vladislavský sál*. [Online]. In:http://sbirky.ngprague.cz/dielo/CZE:NG.R_78014; [17/04/2018.]

4.2.2. Joris Hoefnagel

Joris Hoefnagel werd in 1542 te Antwerpen geboren. Zijn vader was de handelaar in diamanten Jacob Hoefnagel en zijn moeder was Elisabeth Veselaar. Hij kreeg een goede humanistische opleiding en was ook de leerling van de schilder Hans Bol. Joris Hoefnagel was miniaturist, illustrator en handelaar. Hij werkte met waterverf en tempera. Zijn schilderijen vulde hij aan met citaten die allegorische, mythologische, humanistische of Bijbelse boodschappen hadden.

Hij trouwde met Suzanne van Onsem in 1571 te Antwerpen en in 1573 werd zijn zoon Jacob geboren. Joris Hoefnagel reisde veel, bijv. naar Spanje en Engeland. Hij bleef tot 1576 in Antwerpen en reisde dan met de cartograaf Abraham Ortelius⁴⁷ naar Duitsland en Italië.

Zijn biograaf Karel van Mander schreef over zijn reizen:

“...Doe hy nu hem begaft tot reysen, en Landen te besoecken, maeckte hy een heel groot Boeck, van al wat hy over al seldsaems vindt oft sagh, soo van Landt-bouw, Wijn-perssen, Water-wercken, manieren van leven, Houwlijck, Bruyloften, danssen, feesten, en dergelijcke ontallijcke dinghen: hy was over al doende, hy teyckende alle Steden, en Casteelen nae t'leven, alderley cleedinghen en drachten, ghelijck in een Boeck te sien is, die met ghedruckte Steden uyt comt, daer men siet by die op de schilderachtigste maniere ghedaen zijn, zijnen naem Hoefnagel gheschreven....”⁴⁸

Joris Hoefnagel werkte voor de hoge adel, zoals bijv. voor Albrecht V van Beieren, kardinaal Farnese en Ferdinand II. Later ging hij aan het hof van Rudolf II werken. Daar werkte hij tussen 1580-1590 met Hans von Aachen en Aegidius Sadeler grafieken.

Karel van Mander schreef over zijn boeken *Animalia rationalia et insecta (ignis)*; *Animalia quadrupedia et reptilia (terra)*; *Animalia aquatilia et conchiliata (aqua)*;

---

⁴⁷ Abraham Ortelius was een Vlaamse cartograaf en geograaf. Hij werd in 1527 te Antwerpen geboren en overleed in 1598 te Antwerpen. Hij maakte de eerste atlas *Theatrum Orbis Terrarum*.

⁴⁸ VAN MANDER, Karel. *Het schilder-boek: Het leven van Iooris Hoefnagel, Schilder en Poet, van Antwerpen*. [fol. 262v] Digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren. [Online] 1604. In: http://www.dbnl.org/tekst/mand001schi01_01/mand001schi01_01_0249.php; [17/04/2018.]

Animalia volatilia et amphibia (aier),⁴⁹ die kortweg Vier Elementen werden genoemd (beeld 4):

“...Noch maecte Hoefnagel voor den Keyser Rhodolphus vier Boecken, een van alle viervoetighe Dieren, den anderen van de cruypende, den derden, van de vliegende, en den vierden, van de swemmende oft Visschen, en hadder voor in specien duysent gouden Croonen...”⁵⁰

Het lijkt misschien dat Joris Hoefnagel werkte met levende modellen, omdat hij echt plastisch kon schilderen. Hij werkte vaak volgens voorbeelden van dieren en natuurproducten uit Rudolfs collectie of voorbeelden van zijn collega's. Zijn schilderijen van landschappen dienden als model voor de *Civitates Orbis Terrarum* van de cartografen Frans Hogenberg en Georg Braun en ook voor wereldatlas *Theatrum Orbis Terrarum* van zijn vriend Ortelius.⁵¹ In de stedenatlas werden ook Boheemse steden en dominanten opgenomen, zoals bijv. het uitzicht op de Praagse burcht.⁵²

Joris Hoefnagel woonde niet aan het hof van Rudolf II, misschien vanwege de drukte. Hij woonde hij in Frankfurt en zijn laatste jaren woonde in Wenen, maar hij heeft regelmatig Praag bezocht. Volgens zijn biograaf overleed hij in 1600 in Wenen.⁵³

---

⁴⁹ WIKIPEDIA contributors. *Joris Hoefnagel*. Wikipedia-the free encyclopedia. [Online]. 2018. In:https://en.wikipedia.org/wiki/Joris_Hoefnagel#Natural_history_studies; [18/04/2018.]

⁵⁰ VAN MANDER, Karel. *Het schilder-boek: Het leven van Iooris Hoefnagel, Schilder en Poet, van Antwerpen*. [fol. 263r]. Digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren. [Online] 1604. In:http://www.dbnl.org/tekst/mand001schi01_01/mand001schi01_01_0249.php; [17/04/2018.]

⁵¹ Frans Hogenber was een Nederlandse cartograaf. Hij werd in 1535 te Mechelen geboren en overleed in 1590 te Keulen. Georg Braun was een Duitse cartograaf. Hij werd in 1541 te Keulen geboren en overleed in 1622 te Keulen.. Zie: WIKIPEDIA contributors. *Civitates orbis terrarum*. Wikipedia: the free encyclopedia. [Online]. 2016. In:https://nl.wikipedia.org/wiki/Civitates_orbis_terrarum ;[17/04/2018.]

⁵² FUČÍKOVÁ, Eliška, ed. *Rudolfínští mistři*. Praha : Muzeum hlavního města Prahy, 2014. ISBN: 978-80-87828-12-0. p. 118

⁵³ VAN MANDER, Karel. *Het schilder-boek: Het leven van Iooris Hoefnagel, Schilder en Poet, van Antwerpen*. [fol. 264v] Digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren. [Online] 1604. In:http://www.dbnl.org/tekst/mand001schi01_01/mand001schi01_01_0249.php; [17/04/2018.]

4.2.3. Jacob Hoefnagel

Jacob Hoefnagel werd in 1573 te Antwerpen geboren. Zijn vader was de miniaturist Joris Hoefnagel en zijn moeder was Suzanne van Onsem. Zijn oom was de dichter en politicus Constantijn Huygens die met zijn tante Susanna Hoefnagel was getrouwd. Jacob Hoefnagel was een leerling van de Antwerpse schilder Abraham Liesaert vanaf 1580.⁵⁴ Hij leerde ook de schildertechniek van zijn vader en hij werkte vaak met hem samen, bijv. aan *Archetypa studiae patris Georgii Hoefnagelii (beeld 5)*.⁵⁵

Jacob Hoefnagel ging met zijn vader naar Frankfurt rond het jaar 1592. Verder was hij in Regensburg in 1594 en Wenen tussen 1602-1614. Jacob Hoefnagel trouwde Anna in 1605. Daarna ging hij naar Praag om aan het hof van Rudolf II te werken, waar zijn vader vroeger hofschilder was. Hij werd *kammermaler* in 1602, twee jaar na dood van zijn vader. Hij vestigde zich permanent in Malá Strana. Hij verdiende ook het burgerschap in 1614 en trouwde zijn vierde vrouw.

Jacob Hoefnagel trad in de voetsporen van zijn vader. Hij maakte tekeningen van een aantal voorwerpen uit Rudolfs collectie. In tegenstelling tot zijn vader schilderde hij minder plastisch, meer decoratief en eerder zonder de inhoud. De garnering van zijn werk was uit fruiten, insecten, bloemen en kleine dieren samengesteld. Hij hielp ook met het creëren van de stedenatlas *Civitates Orbis Terrarum*.

Jacob Hoefnagel was ook diplomaat in Bohemen voor Nederland tussen 1618-1620.⁵⁶ Hij participeerde aan de Boheemse opstand en daarom ontvluchtte hij het land in 1621 voor de doodstraf. Verder werkte hij aan het hof van Gustaaf II Adolf van Zweden. Daarna woonde hij in Hamburg en trouwde hij voor de vijfde keer. Hij overleed rond 1630 in Nederland, maar meer informatie over zijn dood is niet beschikbaar. Zijn vrouw wordt in 1633 als weduwe in Hamburg geregistreerd.⁵⁷

---

⁵⁴ *Jacob Hoefnagel*. Het RKD-Nederlands Instituut voor Kunstgeschiedenis.[Online]. 2018.
In:<https://rkd.nl/en/explore/artists/38732>:[18/04/2018]

⁵⁵ HOEFNAGEL, Joris; Hoefnagel, Jacob. *Archetypa studiae patris Georgii Hoefnagelii*. The British Museum. [Online]. 2017.
In:http://www.britishmuseum.org/research/collection_online/collection_object_details/collection_image_gallery.aspx?assetId=997851001&objectId=3260404&partId=1:[18/04/2018]

⁵⁶ *Jacob Hoefnagel*. Het RKD-Nederlands Instituut voor Kunstgeschiedenis.[Online]. 2018.
In:<https://rkd.nl/en/explore/artists/38732>:[18/04/2018]

⁵⁷ WIKIPEDIA contributors. *Jacob Hoefnagel*. Wikipedia-the free encyclopedia.[Online]. 2017.
In:https://en.wikipedia.org/wiki/Jacob_Hoefnagel; [18/04/2018]

4.2.4. Roelandt Savery

Roelandt Savery werd waarschijnlijk in 1576 in Kortrijk geboren, maar de geboortedatum is niet eenduidig vermeld. Zijn ouders waren Maarten Savery en Cathelijne van der Beke. Savery had twee broers, Hans I en Jacob I en nog twee zusters, Cathelijne en Maeijken (Marie). Savery's gezin behoorde tot de geloofsovertuiging van de Mennonieten, met andere woorden de Nederlands Doopsgezinden. De familie moest naar Brugge, dan naar Haarlem en rond 1589 naar Amsterdam vluchten vanwege hun geloof, de inname van Kortrijk en de Spaanse belegering.

Zijn gezin was op kunst gebaseerd. Zijn broers en hun kinderen waren schilders of waren, als zijn zuster Maeijken, getrouwd met een schilder of kunsthandelaar. Jacob was vroeger een leerling van Hans Bol⁵⁸ en hij kopieerde met Roelandt de stijl van Pieter Bruegel de Oude⁵⁹. Roelandt Savery was een leerling in de werkplaats van zijn broer Jacob die tot Het Sint-Lucasgilde behoorde.

Na zijn studie rond 1603-1604 ging Savery naar Praag, het was misschien op aanbeveling van de schilder Bartholomeus Spranger⁶⁰. In die tijd schilderde hij *Plundering van een dorp* (beeld 6⁶¹).

Matthias Depoorter schreef over dit werk in zijn artikel:

Het werk is duidelijk geïnspireerd op Bruegels Kindermoord te Bethlehem (Hampton Court, collectie van de koningin van Engeland). Savery verlaagde het perspectief waardoor het opgehitste karakter van de plundering verhoogd en de dramatische

---

⁵⁸ Hans Bol was de Vlaamse schilder, graveur en tekenaar. Hij werd op 16 december 1634 te Mechelen geboren en overleed op 20 november 1593 te Amsterdam. Hij werkte met waterverf en tempera op doek. Hij behoorde tot Sint-Lucasgilde. Bol schilderde godsdienstiche, mythologische en meestal landschappen

⁵⁹ Pieter Brueghel de Oude werd tussen 1525-1530 in Breda of Breugel geboren en overleed op 9 september 1569 te Brussel. Hij was vader van Pieter Brueghel de Jonge en Jan Brueghel de Oude. Hij was de meesterschilder en grondlegger van Brueghel's stijl. Verder behoort hij tot Sint-Lucasgilde. Hij schilderde veel alegoriën godsdienstiche motieven of platteland en boerenleven.

⁶⁰ Het leven van de schilder Bartholomeus Spranger wordt in het hoofdstuk 6.6. beschreven.

⁶¹ SAVERY, Roelandt. *Plundering van een dorp*. [Online] De beeldbank van Kortrijk. 2014
In: <https://beeldbank.kortrijk.be/erfgoed/index.php/image/watch/82aef202108e4589ae29dbbf48cdb03c5e4f081298614a85841ad10e475b2a9ani8h5g41tb2jhh76gktj1otvq53hop3j>; [13/04/2018.]

*sequens benadrukt wordt. Muitende soldaten en weerloze burgers werden dicht bij het beeldvlak geplaatst, waardoor Savery een dramatische close-up verkreeg.*⁶²

Rudolf II was geïnteresseerd in Savery door zijn naturalistische afbeelding van bloemen en dieren. Verder was Savery net als zijn broer Jacob één van de volgelingen van het werk van Pieter Brueghel de Oude. Zijn werk was zo overtuigend dat nog in de 20e eeuw sommige van Savery's werken met die van Pieter Brueghel de Oude werden verward. Misschien was Savery aan het hof van Rudolf II uitgenodigd dankzij de toenmalige populariteit van Bruegels stijl.

Roelandt Savery was in 1606-1607 door Rudolf II naar de Alpen gestuurd. Daarnaast schilderde hij in Praag veel dieren. Hij had als model dieren uit Rudolfs menagerie waar ook exotische en nu uigestorven dieren, bijv. een dodo, leefden. Bovendien was Savery in Praag en de Praagse inwoners geïnteresseerd. Hij schilderde ook edellieden en plattelanders, om de alledaagse werkelijkheid te kunnen uitbeelden.

Aan de ene kant bracht Savery zijn vruchtbaarste periode in Praag door, aan de andere kant moest hij terug naar Amsterdam gaan, omdat hij een nalatenschap moest oplossen. Savery is niet naar Praag teruggekomen, misschien vanwege het feit dat Rudolf II was gestorven en zijn broer Matthias zijn hof in Wenen wilde vestigen. Bovendien was de Dertigjarige Oorlog in 1618 begonnen en alle protestanten waren uit het land verdreven. Ten gevolge van alcoholproblemen en een arglistige verwante ging hij failliet. Hij verloor veel werken van zijn verzameling en hij stierf na een paar maanden. Hij werd in 25 februari 1639 in de Buurkerk te Utrecht begraven.

4.2.5. Bartholomeus Spranger

Bartholomeus Spranger werd op 21 maart 1546 in Antwerpen geboren. Zijn ouders waren de koopman Joachim Spranger en Anna Roelants. Hij had twee broers, Quirin en Matthias en één zuster, Anna. Toen hij 12 jaar oud was, ging hij bij de landschapsschilder Jan Mandijn in de leer. Jan Mandijn was door de werken van Hieronymus Bosch geïnspireerd en was een vriend van Bartholomeu's vader Joachim. Spranger studeerde slechts 18

---

⁶² DEPOORTER, Matthias. *Roelandt Savery in het Broelmuseum – een scherp oog voor natuur*. [online]. Openbaar Kunstbezit Vlaanderen. In: <http://www.tento.be/OKV-artikel/roelandt-savery-het-broelmuseum-een-scherp-oog-voor-natuur>; [24/02/2018].

maanden bij hem en dan moest hij naar huis gaan, omdat Jan Mandijn onverwachts overleed.

Sprangers vader zorgde voor een andere opleiding zoals beschreven in de biografie van Spranger van Karel van Mander:

*"...Maer also Gillis Mostart des Vaders goeden bekenden was, bestelde hy den Jonghen by Fransoys Mostart zijnen broeder, den welcken oock binnen veerthien daghen van haestigher sieckt is ghestorven, en Sprangher sonder Meester gebleven. Doe is hy by toedoen van voornoemden Gillis aenghenomen voor twee Iaren by eenen Edelman Cornelis van Dalem...".*⁶³

Na deze studie ging Spranger naar Frankrijk en Italië. Hij was in Milaan, Parma en Rome. Daar leerde hij fresco's schilderen. In die tijd wist hij niet, dat het belangrijk voor zijn carrière zou zijn. Ook werd hij aanmerkelijk beter in tekeningen en pentekeningen. Dankzij zijn eerezucht en ijver werd hij gerespecteerd en kreeg veel bestellingen. Giulio Clovio merkte hem op en beval hem aan bij kardinaal Alessandro Farnese. Vervolgens diende hij in 1570 paus Pius V, die hem een pauselijke schilder noemde.

Spranger en zijn collega Hans Mont kregen een aanbeveling voor de keizer Maximilian II van de beeldhouwer Giambologna, die onder andere voor paus Pius V werkte. Volgens Mander gingen Mont en Spranger naar Oostenrijk in het jaar 1575.⁶⁴ Toen keizer Maximilian II op 12 oktober 1576 overleed, kwam Spranger in dienst van zijn zoon Rudolf II in Praag. In 1581 werd Spranger hofschilder.

Spranger was met Christina in Praag getrouwd. Christina was veertien jaar oud en dochter van de rijke goudsmid Nikolas Müller en Juliana, die uit Nederland kwam en weduwe van de goudsmid Jan Rebennik was. In 1582 gingen Spranger en zijn vrouw naar Augsburg, om met keizer Rudolf II aan de Rijksdag deel te nemen. Hij vestigde zich in 1584 permanent in Praag. Hij sloot zich bij het Oudestadschildersgilde aan en was lid van de gemeenteraad in Malá Strana te Praag. Rudolf II was blij met Spranger's werk en verhief hem in de adelstand.

---

⁶³ VAN MANDER, Karel. *Het schilder-boek: Het leven van Bartholomeus Spranger, uytnemende Schilder van Antwerpen*. [fol. 268v]. Digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren. [Online] 1604. In:http://www.dbnl.org/tekst/mand001schi01_01/mand001schi01_01_0256.php; [06/04/2018.]

⁶⁴ VAN MANDER, Karel. *Het schilder-boek: Het leven van Bartholomeus Spranger, uytnemende Schilder van Antwerpen*. [fol. 271v]. Digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren. [Online] 1604. In:http://www.dbnl.org/tekst/mand001schi01_01/mand001schi01_01_0256.php; [06/04/2018.]

Spranger erfde een huis van zijn schoonvader na zijn dood in 1588 en ook schilderde hij voor zijn familie *Epitaaf van de goudsmid Nikolaas Müller (beeld 7)*.⁶⁵ In het schilderij is onderaan de familie Müller te zien en dit schilderij hing bij het graaf van Nikolas Müller. Verder kocht Spranger andere huizen en verbouwde ze in één huis in de straat Thunovská 19.⁶⁶ De hofschilder Hans von Aachen verhuisde naar de buurt. Spranger en Von Aachen waren in nauwe betrekking en ze inspireerden elkaar. Ook Sprangers broers Quirin en Matthias en zuster Anna verhuisden naar Praag.

Spranger werd nog een keer in de adelstand verheven. In de biografie van Spranger van Mander is geschreven:

“...des machmen hem nu heeten, d'Heer Bartholomeus Sprangher van den Schilde, welcken van den Schilde met t'woordt Schilderen...”.⁶⁷

Mander schreef ook over de dood van Sprangers vrouw Christina en kinderen, maar er zijn geen bronnen over hun kinderen, ook niet in Sprangers testament. Zijn vriend, de graveur Aegidius Sadeler maakte in 1600 de kopergravure *Portret van Bartholomeus Spranger met een portret van Christina Muller* voor hem.⁶⁸

Na de reconstructie van de Witte toren in 1600 in de Praagse burcht maakte Spranger het fresco *Hermathena*, omdat hij de enige hofschilder was, die een klassieke fresco met verf op natte kalk kon schilderen.⁶⁹ Dit fresco is de enige uit de Rudolfijnse tijd in de Praagse burcht.

Na 37 jaar ging Spranger in 1602 terug naar Nederland. In Haarlem verwelkomde zijn biograaf Karel van Mander hem. Spranger bezocht ook zijn geboortestad Antwerpen waar hij met blijdschap werd ontvangen. Daarna ging hij terug naar het hof van Rudolf II in

---

⁶⁵ SPRANGER, Bartholomeus. *Epitaf pražského zlatníka Mikuláše Müllera*. Národní galerie v Praze. [Online]; In:http://sbirky.ngprague.cz/dielo/CZE:NG.O_1574. [11/04/2018.]

⁶⁶ *Dům u Zelenků*. Národní památkový ústav. [Online] 2015. In:<http://pamatkovykatalog.cz/?presenter=ElementsResults&action=element&element=15605358>; [11/04/2018.]

⁶⁷ VAN MANDER, Karel. *Het schilder-boek: Het leven van Bartholomeus Spranger, uytnemende Schilder van Antwerpen*. [fol. 273v]. Digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren. [Online] 1604. In:http://www.dbnl.org/tekst/mand001schi01_01/mand001schi01_01_0256.php; [06/04/2018.]

⁶⁸ SADELER, Aegidius. *Portret van Bartholomeus Spranger met een portret van Christina Müller*. Het RKD- Nederlands Instituut voor Kunstgeschiedenis. [Online] 2016. In:<https://rkd.nl/nl/explore/images/184096>; [11/04/2018.]

⁶⁹ FUČÍKOVÁ, Eliška. *Praha rudolfinská*. Praha : Karolinum, 2014. ISBN: 978-80-246-2264-4. p. 92-93

Praag. Vanwege Sprangers hoge leeftijd stond Rudolf II hem toe, om thuis te werken. Niettemin behield Rudolf II zich het recht voor alle weken, die hij interessant te houden. Spranger schilderde in eigen huis tot zijn dood in 27 september 1611, maar hij schreef nog daarvoor zijn testament in het Tsjechisch⁷⁰. Hij werd in de toenmalige kerk Sv. Jana Křtitele in Malá Strana begraven.

4.2.6. Jan Vermeyen

Over het leven van Jan Vermeyen is helaas weinig informatie. Hij werd voor 1555 te Brussel geboren. Zijn vader was de hofschilder Jan Cornelisz Vermeyen.⁷¹ Vermeyen werd bij een goudsmid in Antwerpen opgeleid en dankzij de populariteit van zijn vader was hij in contact met het Habsburgse hof. Hij trouwde Adriana in 1588 en met haar kreeg hij twee kinderen. Vermeyen verhuisde naar Praag in 1592 en in die tijd werd hij peetoom van de dochter van een kamerschilder.

Vermeyen begon in 1597 aan het hof van Rudolf II en kocht een huis in Malá Strana. Al snel werd hij als goudsmid, tekenaar, wasmaker en medaillemaker beroemd. Hij was een bekwaam beeldhouwer en hield zich met plastieken van was bezig. Vermeyen had in 1597 een maandsalaris van tien gulden, maar in 1602 werd zijn salaris verdubbeld. Dat was misschien dankzij het werk aan de keizerskroon van Rudolf II die rond 1602 gedateerd is.⁷² *De keizerskroon* is zijn beroemdste werk (*beeld 8*). Ze bestaat uit 194 diamanten, parels smaragden, robijn, spinellen en een grote saffier aan de bovenkant. Het was tot 1918 de hoofdkroon van de Oostenrijkse keizers.

---

⁷⁰ *Kniha testamentů*. Archivní katalog. [Online] 2014.

In: http://katalog.ahmp.cz/pragapublica/Zoomify.action?showOne=&_sourcePage=CLW3a_iqFOmVC3yBdpf4TfAFjGStjIr5AKJT5oz98vue0ILUNbPSHsOyrYciUilAhNOc5ceyoU1oQWRJXAow_TIgk-2Q4xZ8VzVMOwaRSzg%3D&pagerCompStateId=PAGER_MEDIA&paginatorCompStateId=PAGINATOR_MEDIA&rowPg=56; [13/04/2018.]

⁷¹ Jan Cornelisz Vermeyen werkte aan het hof van van Margaretha van Oostenrijk, keizer Karel V en Maria van Hongarije. Hij maakte tekeningen van Tunis en volgens deze tekeningen werden tapijten in Brussel gemaakt. Hij werd doordat beroemd en Habsburgers achtte hem hoog. Hij is in 1559 te Brussel gestorven.

⁷² Karel Chytil was het eerste die in 1921 zegde, dat Jan Vermeyen de hoofdschepper van de keizerskroon van Rudolf II is.

Vermeyen werkte vaak samen met andere kunstenaars, bijv. met de edelstenen snijders Alessandro Masnango⁷³ en Ottavio Misseroni⁷⁴. Dankzij de samenwerking met de kunstenaars, die in één werkplaats werkten, is het moeilijk om eenduidig het auteurschap te identificeren. Jan Vermeyen ondertekende weinig werken, maar er zijn medailles die hij ondertekende als Iohan Formei of H. Formaid. Ook maakte hij veel kleinodiën en siraden. Na zijn dood nam Andreas Osenbruck het werk aan het insigne over⁷⁵.

4.2.7. Pieter Stevens

Pieter Stevens werd rond 1567 in Mechelen geboren. Hij studeerde in Antwerpen, waar hij als meester werd ingeschreven. De biograaf Karel van Mander noemd hem “*constigh Schilder en Teyckenaer*”.⁷⁶ Stevens bezocht Italië in de vroege jaren 1590. Hij maakte tekeningen van antieke monumenten in de omgeving van Rome en Napels. Hij was daar wellicht onder leiding van de Vlaamse schilder Paul Bril. Hij schilderde ook dorpsfeesten en diepe uitzichten op het platteland, bijv. *Feest op de verjaardag van een kerkwijding*.⁷⁷

Verder ging hij in 1594 naar Praag om aan het hof van Rudolf II te werken. Stevens was daar als een ervaren landschapschilder en tekenaar. De schetsen van zijn reis van Nederland naar Italië tekende hij in 1604 over en creëerde een album, misschien voor de keizer Rudolf II. Hij was een betere tekenaar dan schilder. Zijn tekeningen schaduwde hij met bruine en blauwe kleur, zoals bijv. *Bomen bij steile rotswand*.⁷⁸

---

⁷³ Alessandro Masnango was de Italiaanse edelstenen snijder. Hij werkte aan het hof van Rudolf II en overleed in 1620.

⁷⁴ Ottavio Misseroni was de Italiaanse edelstenen snijder. Hij werkte aan het hof van Rudolf II vanaf 1588 en werkte ook voor de keizers Matthias en Ferdinand II.

⁷⁵ Andreas Osenbruck was goudsmid en zijn oorsprong is onbekend. Hij verhuisde naar Praag voor 1611 en werkte aan het hof van Rudolf II en zijn broer Matthias tot 1619. Zijn beroemdste werk is de gouden scepter en gouden kroonjuwelen gemaakt voor keizer Matthias in 1615.

⁷⁶ VAN MANDER, Karel. *Het schilder-boek: Het leven van Hans van Aken, uytnemende Schilder van Cuelen*. [fol. 291r] Digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren. [Online] 1604.
In:http://www.dbnl.org/tekst/mand001schi01_01/mand001schi01_01_0263.php#978 [22/04/2018.]

⁷⁷ STEVENS, Pieter. *Feest op de verjaardag van een kerkwijding*. [Online]
In:[https://www.fondationcustodia.fr/universintime/10_stevens_1305.cfm](https://www.fondationcustodia.fr/ununiversintime/10_stevens_1305.cfm); [22/04/2018.]

⁷⁸ STEVENS, Pieter. *Bomen bij steile rotswand*. [Online].
In:<https://www.rijksmuseum.nl/nl/zoeken/objecten?q=stevens&p=2&ps=12&st=Objects&ii=11#/RP-T-1931-188,23>; [22/04/2018.]

Vroeger was zijn tekenschrift heel krachtig met grove lijnen en kleine streepjes, maar onder invloed van zijn collega's, namelijk Roelandt Savery en Paul van Vianen, maakte hij tekeningen met vloeiende en zachte contouren. Bovendien maakte een ontmoeting met Jan Breugel de Oude in 1604 indruk op hem. Hij was behalve de landschappen ook in steden geïnteresseerd en hij idealiseerde het uitzicht van de omgeving bijv. in Bohemen, wat een belangrijke weergave van Praag en omgeving was, zoals bijv. *Een bebost landschap met reizigers bij een beek en een stad voorbij (beeld 9)*.⁷⁹

Pieter Stevens ging na de dood van Rudolf II voor de vorst Karel I van Liechtenstein werken. Hij had een zoon, Anton, die in zijn vaders stijl doorging. Zijn familie kreeg het predicaat "ze Steinfelsu".⁸⁰ Over de dood van Pieter Stevens is geen informatie, hij werd voor het laatst in 1624 te Praag vermeld

---

⁷⁹ STEVENS, Pieter. *Een bebost landschap met reizigers bij een beek en een stad voorbij*. [Online]. In:<http://www.getty.edu/art/collection/objects/100/pieter-stevens-a-wooded-landscape-with-travellers-by-a-stream-a-town-beyond-flemish-1597/?dz=0.5000,0.3498,0.80> [22/04/2018.]

⁸⁰ FUČÍKOVÁ, Eliška ed. [ET AL.]. *Rudolf II. a Praha: císařský dvůr a rezidenční město jako kulturní a duchovní centrum střední Evropy*. Praha : Správa pražského hradu, 1997. ISBN: 809020516X.; p. 45. [22/04/2018.]

5. De invloed van de Praagse omgeving op de kunstenaars en vice versa

De meerderheid van deze kunstenaars kwamen aan het hof van Rudolf II dankzij de aanbeveling van hun leraren of werkgevers, maar er waren ook kunstenaars die aan het hof door familiebanden kwamen. Ook de kunstenaars kwamen aan het hof van Rudolf II, omdat hij tolerant tegenover was hun geloof, hoewel er grote geloofs conflicten waren in die tijd, zoals eerder vermeld. Hoe de Praagse omgeving deze kunstenaars beïnvloedde en hoe deze kunstenaars de Praagse omgeving beïnvloedden kunnen we vooral in hun werken zien.

De invloed is bijvoorbeeld duidelijk tussen de Vlaamse graveur Aegidius Sadeler en de Vlaamse schilder Pieter Stevens. Sadeler maakte grafieken met de naam *Twaalf maanden*, volgens Stevens' cyclus van twaalf werken. Ik noem als voorbeeld het werk *Januari*⁸¹, volgens Stevens' *Krajina s dřevorubci (leden)*⁸². Stevens tekende dit werk met zeer fijne streken en zonder een te gedetailleerde achtergrond, die niet duidelijk zichtbaar is. Het is een schaduwtekening met blauw, bruin en wit. Sadeler gebruikte dit werk als voorbeeld. Hij maakte dit werk in spiegelbeeld. Dat was misschien door het gebruik van een camera obscura, waarmee het mogelijk is een goede kopie te maken. Sadeler vervolmaakte dankzij zijn zorgvuldigheid van graveur en perfecte tekentechniek Stevens' weergave van dit werk. Sadeler maakte meer details, we kunnen bijvoorbeeld de tanden van de zaag tellen. Ook tekende hij de gebouwen meer concreet zodat we kunnen zien van wat voor soort bouw materiaal de huizen op de voorgrond zijn. Sadeler gebruikt clair-obscur en daardoor is zijn werk meer plastisch.

Het verblijf van Adriaen de Vries in Praag beïnvloedde hem in zoverre dat hij overging van monumentale standbeelden, zoals bijv. zijn fontein in Augsburg, tot kleine standbeelden en reliëfs. Het was misschien vanwege de beperkte ruimtes voor Rudolfs collectie voor wie De Vries sommige van zijn werken maakte. Tijdens zijn leven in Praag begon hij van de maniëristische stijl van zijn leraar Giambologna te verschillen, bij wie hij tijdens zijn verblijf in Italië studeerde. De verandering van zijn stijl kunnen we bijv. in zijn weergave van paarden zien. In plaats van een stijf model van een paard, maakte

---

⁸¹ SADELER, Aegidius. *Januari*. [Online].

In: https://commons.wikimedia.org/wiki/Category:The_12_Months_after_Pieter_Stevens_II#/media/File:Aegidius_Sadeler,_Pieter_Stevens_II_-_January.jpg; [11/05/2018]

⁸² Stevens, Pieter. *Krajina s dřevorubci (leden)*. In: FUČÍKOVÁ, Eliška, Bukovinská, Beket en ed. a Muchka, Ivan. *Umění na dvoře Rudolfa II*. Praha : Aventinum, 1991. ISBN: 80-85277-04-2.; p. 110

hij dynamische standbeelden in beweging. Hij was beïnvloed door de onbeperkte toegang tot de beroemde paardenstal van Rudolf II. Een ander voorbeeld is zijn beeldengroep *Mercurius en Psyche*. Hij maakte deze beeldengroep zo dynamisch, dat het lijkt dat de standbeelden uit hun eigen sokkel opvliegen. De Vries maakte de beeldengroep met een fijne structuur en in gracieuze beweging in vergelijking met zijn vroegere werk *Hercules Fountain*⁸³. Zoals ik eerder heb vermeld, verkreeg hij dankzij deze beeldengroep de titel “kammerbildbauer” en daardoor werd hij een van de beroemdste Europese beeldhouwers van die tijd. Daardoor verhief hij de beeldhouwkunst tot het niveau van de schilderkunst.

Adriaen de Vries beïnvloedde de schilder Bartholomeus Spranger door de beeldengroep *Mercurius en Psyche*. De gemeenschappelijke kenmerken kunnen we bijv. in Sprangers schilderij *Mars, Venus and Cupid* zien.⁸⁴ Wanneer we deze twee werken vergelijken, zien we dat ze een vergelijkbare compositie hebben. De vrouw stond hoger dan de man en de dynamische uitbeelding drukt een soort dans van deze twee hoofdfiguren uit.

Roelandt Savery en beide Hoefnagels werden het meest beïnvloed door het hof van Rudolf. Roelandt Savery tekende veel dieren uit Rudolfs verzameling van levende en opgezette dieren. In zijn werken bevindt zich een groot aantal exotische of al uitgestorven dieren die nooit op één plaats in de natuur samen kunnen zijn geweest. Het beste voorbeeld is *Landschap met vogels en dodo*.⁸⁵ In dit werk is de al uitgestorven dodo te zien. Savery schilderde deze dodo volgens de opgezette dodo. Verder zijn er exotische vogels, zoals de struisvogel en casuarius te zien. Sommige vogels zijn statisch, maar ze zijn beter geschilderd en sommige zijn meer slordig geschilderd en bevinden zich in een vreemde positie. Zo kunnen we zeggen, dat hij sommige vogels schilderde volgens een model en sommige meer volgens zijn fantasie, omdat hij deze vogels niet kende. Het is mogelijk dat hij de vogel in het werk van een collega zag.

Beide Hoefnagels beïnvloedden op een bepaalde manier ook de wetenschap door hun werken. Dankzij hun samenwerking aan atlanten van steden droegen ze aan de geografie bij. Hun boeken over verschillende flora en fauna droegen bij aan de biologie. Joris

---

⁸³ DE VRIES, Adriaen. *Hercules Fountain*. [Online]. In: <http://cdn2.all-art.org/Architecture/images7/191.jpg>; [11/052018]

⁸⁴ SPRANGER, Bartholomeus. *Mars, Venus and Cupid*. [Online]. In: http://www.fineartlib.info/gallery/p17_sectionid/39/p17_imageid/3962; [12/05/2018]

⁸⁵ SAVERY, Roelandt. *Landschap met vogels en dodo*. [Online]. In: <https://i0.wp.com/historiek.net/wp-content/uploads-phistor1/2011/04/savery-landschap-dieren-gr.jpg?ssl=1>; [11/052018]

Hoefnagel werkte ook samen met Georg Bocskay aan *Mira calligraphiae monumenta* samen.⁸⁶ Dat diende als het voorbeeld van kalligrafie.

Dirck de Quade van Ravesteyn was populair door zijn figuratieve schilderijen en zijn schilderstijl, maar ondanks alle inspanningen bereikte hij niet zulke goede resultaten als zijn collega's. Niettemin krijgen zijn illustraties van zoölogische werken, zoals bijv. *De vliegende pinguïn*⁸⁷, ook de erkenning van huidige kunstbewonderaars.

Jan Vermeyen werd aan het hof van Rudolf II het meest beïnvloed door zijn collega Miseroni met wie hij aan luxe bestellingen werkte. Hun combinatie van glyptiek en goudsmederij creëerde ongewone werken. Jan Vermeyen beïnvloedde de goudsmederij aan het hof door zijn kenmerkend stijl van decoratietechniek van emailles in het goud.

Paulus van Vianen was een zeer veelzijdige kunstenaar. Hij was goudsmid en een uitstekend landschapschilder. Aan de ene kant beïnvloedde hij andere landschapschilders die aan het hof van Rudolf II werkten, door zijn streven de sfeer van bossen en stedelijke motieven weer te geven en dankzij zijn manier van tekenen. Aan andere kant werd Paulus van Vianen beïnvloed door de ontmoeting met Jan Breugel de Oude in Praag, net als andere kunstenaars. Dat kunnen we bijv. in Van Vianens tekening *Een houten brug naar een huis boven een rivier* zien.⁸⁸

Ook beïnvloedden enkele kunstenaars toenmalige Boheemse kunstenaars, zoals bijv. Aegidius Sadeler. Hij was de meester van de graveur Václav Hollar⁸⁹, die vanaf zijn achttiende in de werkplaats van Sadeler studeerde. Hollar studeerde er grafische technieken zoals graveren en etsen.

Deze kunstenaars droegen door hun werken aan “de gouden periode” in Praag bij, doordat ze elkaar beïnvloedden waardoor ze elkaar tot het beste werk inspireerden. Ook

---

⁸⁶ HOEFNAGEL, Joris. *Mira calligraphiae monumenta*. [Online].

In:<http://www.getty.edu/art/collection/objects/1487/joris-hoefnagel-and-georg-bocskay-mira-calligraphiae-monumenta-flemish-and-hungarian-fols-1-129-written-1561-1562-illumination-added-about-1591-1596/>; [12/05/2018]

⁸⁷ DE QUADE VAN RAVESTEYN, Dirck. *De vliegende pinguïn*. [Online].

In:<http://www.mareonline.nl/images/2016-06/5.16-ravesteyn-codmin-130-90r.jpg>; [12/05/2018]

⁸⁸ VAN VIANEN, Paulus. *Een houten burg naar een huis boven een rivier*. [Online].

In:[https://www.rijksmuseum.nl/nl/zoeken/objecten?p=1&ps=12&f.principalMakers.name.sort=Paulus+Willemsz.+van+Vianen&st=Objects&ii=4#/RP-T-2008-95\(R\),4](https://www.rijksmuseum.nl/nl/zoeken/objecten?p=1&ps=12&f.principalMakers.name.sort=Paulus+Willemsz.+van+Vianen&st=Objects&ii=4#/RP-T-2008-95(R),4); [12/05/2018]

⁸⁹ Václav Hollar was Boheemse graveur. Hij werd op 13 juli 1607 in Praag geboren en overleed hij op 25 maart 1677 in London. Het grootste deel van zijn leven bracht hij in Engeland door.

dankzij hun bereidwilligheid om samen te werken met andere kunstenaars die aan het hof van Rudolf II werkten, waren ze in staat om perfecte werken te maken, die kunstenaars tot de dag van vandaag beïnvloeden.

Sommige kunstenaars stichtten een gezin in Praag en ze waren in staat om goed in de samenleving te integreren. Het beste voorbeeld van deze integratie is Bartholomeus Spranger. Hij moest Tsjechisch leren om een lid van gemeenteraad en het Oudestadschildersgilde te kunnen worden. Hij beïnvloedde in zekere mate de Praagse architectuur, omdat zijn huis een prachtige fresco op de façade had. De fresco werd tijdens de reconstructie in 1922 ontdekt.

Niettemin had Rudolf II de grootse invloed, hij deze kunstenaars aan zijn hof uitgenodigd had.

Conclusie

Het doel van deze scriptie was het objectief beoordelen van de invloed van de Praagse omgeving op bovengenoemde kunstenaars en vice versa. Deze scriptie is in vijf hoofdstukken verdeeld. Het eerste hoofdstuk wordt aan de historie van de Habsburgse Nederlanden van het jaar 1482 tot het ontstaan van de Bataafse republiek in 1795 gewijd. Zowel de regering van de monarchen als de geografische veranderingen worden beschreven.

Het tweede hoofdstuk wordt aan de historie van de Boheemse landen onder het bewind van de Habsburgse monarchie tot 1648 gewijd. Dit hoofdstuk begint met de regering van Ferdinand I sluit af met het einde van de Dertigjarige Oorlog door de ondertekening van de Vrede van Westfalen.

Het derde hoofdstuk behandelt het leven van Rudolf II, van zijn kinderjaren tot zijn jaren als keizer van het Heilige Roomse Rijk en Boheemse koning. Eveneens worden er de omstandigheden van het eind van Rudolfs regering vermeld, namelijk zijn ziekte en de conflicten met zijn familie.

Het vierde hoofdstuk wordt aan het maniërisme gewijd, in de hoedanigheid van de hoofdstijl van de kunst van deze periode aan het hof van Rudolf II. Er worden drie Nederlandse en zes Vlaamse kunstenaars behandeld, die in die tijd aan het hof van Rudolf II werkten. Het leven en werk van deze kunstenaars wordt beschreven.

Het laatste hoofdstuk is aan de ene kant gewijd aan de invloed van de Praagse omgeving op de al genoemde kunstenaars en aan andere kant aan de invloed van de kunstenaars op de Praagse omgeving. Zo wordt de wederzijdse invloed van deze kunstenaars en de invloed van hun werken in het algemeen geanalyseerd.

Ten eerste heb ik uit de analyse afgeleid, dat Rudolf II deze kunstenaars beïnvloedde doordat hij hen aan het hof uitgenodigd had. Rudolf II stelde zijn collectie beschikbaar waaruit ze inspiratie kregen, bijvoorbeeld Roelandt Savery die door vogels geïnspireerd werd. Ook Rudolfs verzamelingen droegen bij tot het creëren van enkele atlasen waaraan Roelandt Savery en beide Hoefnagels werkten.

Ten tweede beïnvloedde het verblijf in Praag sommige van de al genoemde kunstenaars zodanig dat ze een gezin in Praag stichtten. Ze bezaten huizen in Malá Strana en ze waren goed in de samenleving geïntegreerd, bijvoorbeeld Bartholomeus Spranger en Jacob Hoefnagel die aan de Boheemse opstand tijdens de Dertigjarige Oorlog deelnam.

Ten slotte had de samenwerking de grootste invloed op de kunstenaars. We kunnen dat in hun werken zien, namelijk bij De Vries' *Mercurius en Psyche*, die veel kunstenaars beïnvloedde en nog meer zal beïnvloeden. Ook Aegidus Sadeler die grafieken naar voorbeeld van zijn collega's waarin hij veel gebeurtenissen en mensen in Praag weergaf. Dankzij hem en zijn collega's is deze Praagse "gouden periode" gedocumenteerd.

In mijn werk gebruikte ik grotendeels de descriptieve methode, die een belangrijk deel van mijn werk vormt. Zo'n methode is het beste voor dergelijk werk, waarbij het doel is om objectief een periode, persoon of een werk te beoordelen. Aan het einde van het werk werd de comparatieve en analytische methode gebruikt. Deze methoden werden gebruikt om de invloed van de Praagse omgeving op de genoemde kunstenaars en de invloed van de kunstenaars op de Praagse omgeving vast te stellen.

Bibliografie

Literaire bronnen:

EVANS, R. J. W. *Rudolf II. a jeho svět: Myšlení a kultura ve střední Evropě 1576-1612*. Praha : Mladá fronta, 1997. ISBN: 80-204-0590-9.

FUČÍKOVÁ, Eliška ed. [ET AL.]. *Rudolf II. a Praha: císařský dvůr a rezidenční město jako kulturní a duchovní centrum střední Evropy*. Praha : Správa pražského hradu, 1997. ISBN: 809020516X

FUČÍKOVÁ, Eliška, Bukovinská, Beket en ed. a Muchka, Ivan. *Umění na dvoře Rudolfa II*. Praha : Aventinum, 1991. ISBN: 80-85277-04-2.

FUČÍKOVÁ, Eliška, ed. *Rudolfínští mistři*. Praha : Muzeum hlavního města Prahy, 2014. ISBN: 978-80-87828-12-0.

FUČÍKOVÁ, Eliška. *Praha rudolfínská*. Praha : Karolinum, 2014. ISBN: 978-80-246-2264-4.

HORST, Han van der. *Dějiny Nizozemska*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2005. ISBN 80-7106-487-4.

JANÁČEK, Josef. *Rudolf II. a jeho doba*. Praha : Dobrovský, 2014. ISBN: 978-80-7390-210-0.

SAVERY, Roelandt en Kotková, Olga, ed. *Roelandt Savery: malíř ve službách císaře Rudolfa II. = a painter in the services of emperor Rudolf II*. Praha : Národní galerie v Praze, 2010. ISBN: 978-80-7035-460-5.

Internet bronnen:

Adriaen de vries. Renaissance Stadthagen. [Online]. In: <http://www.weserrenaissance-stadthagen.de/index.html?page=http://www.weserrenaissance-stadthagen.de/DeVries.html>

DE BAAI, Jeroen. *Kunstgeschiedenis: Maniërisme*. Kunstvensters. [Online] In: <https://kunstvensters.com/2017/08/11/kunstgeschiedenis-manierisme/>;

DE CLIPPEL, Karolien. *Vlaanderen: Facetten van de Vlaamse genreschilderkunst in de zeventiende eeuw*. [p. 215]. Digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren. [Online]. 2007. In: http://www.dbnl.org/tekst/_vla016200701_01/_vla016200701_01_0047.php;

DE QUADE VAN RAVESTEYN, Dirck. *Alegorie vlády císaře Rudolfa II*. Strahovský klášter. Praha. [Online]. In: <https://www.strahovskyclaster.cz/galerie-obrazu/alegorie-vlady-cisare-rudolfa-ii>

- DE QUADE VAN RAVESTEYN, Dirck. *Amor Stung by Bees Running to Venus*. Museum of Fine Arts Budapest. [Online]. In: http://www.szepmuveszeti.hu/adatlap_eng/amor_stung_by_bees_running_11863
- DE QUADE VAN RAVESTEYN, Dirck. *De vliegende pinguïn*. [Online]. In: <http://www.mareonline.nl/images/2016-06/5.16-ravesteyn-codmin-130-90r.jpg>;
- DE VRIES, Adriaen. *Atlas*. [Online]. In: <https://www.rijksmuseum.nl/nl/pers/persberichten/rijksmuseum-verwerft-topstuk-beeldhouwer-adriaen-de-vries>
- DE VRIES, Adriaen. *Bust of Emperor Rudolf II, 1603*. The World of the Habsburgs. [Online]. In: <http://www.habsburger.net/en/media/adriaen-de-vries-bust-emperor-rudolf-ii-1603>
- DE VRIES, Adriaen. *Hercules Fountain*. [Online]. In: <http://cdn2.all-art.org/Architecture/images7/191.jpg>
- DE VRIES, Adriaen. *Mercurius en Psyche*. [Online]. In: <https://www.rijksmuseum.nl/en/collection/BK-1996-2>
- DEPOORTER, Matthias. *Roelandt Savery in het Broelmuseum – een scherp oog voor natuur*. [online]. Openbaar Kunstbezit Vlaanderen. In: <http://www.tento.be/OKV-artikel/roelandt-savery-het-broelmuseum-een-scherp-oog-voor-natuur>;
- Dům u Zelenkú*. Národní památkový ústav. [Online] 2015. In: <http://pamatkovykatolog.cz/?presenter=ElementsResults&action=element&element=15605358>;
- ENDLICH, John. Een plaquette met de voorstelling van Pan en Syrinx. John Endlich antiquairs.[online]. In: <https://www.johndlich.nl/portfolio/een-plaquette-met-de-voorstelling-van-pan-en-syrinx/>
- HOEFNAGEL, Joris. *Mira calligraphiae monumenta*. [Online]. In: <http://www.getty.edu/art/collection/objects/1487/joris-hoefnagel-and-georg-bocskay-mira-calligraphiae-monumenta-flemish-and-hungarian-fols-1-129-written-1561-1562-illumination-added-about-1591-1596/>;
- HOEFNAGEL, Joris; Hoefnagel, Jacob. *Archetypa studiaque patris Georgii Hoefnagelii*. The British Museum. [Online]. 2017. In: http://www.britishmuseum.org/research/collection_online/collection_object_details/collection_image_gallery.aspx?assetId=997851001&objectId=3260404&partId=1
- Jacob Hoefnagel*. Het RKD-Nederlands Instituut voor Kunstgeschiedenis.[Online]. 2018. In: <https://rkd.nl/en/explore/artists/38732>
- Kniha testamentů*. Archivní katalog. [Online] 2014. In: http://katalog.ahmp.cz/pragapublica/Zoomify.action?showOne=&_sourcePage=CLW3a_iqFomVC3yBdpf4TfAFjGStjIr5AKJT5oz98vue0ILUNbPSHsOyrYciUiIAhNOc5ceyoU1oQWRJXAOW_TIgk-2Q4xZ8VzVMOWaRSzg%3D&pagerCompStateId=PAGER_MEDIA&paginatorCompStateId=PAGINATOR_MEDIA&rowPg=56;

KOOKDE, Sandra. *Waarom Adriaen de Vries zijn miljoenen waard is*. Trouw.nl. [Online]; In: <https://www.trouw.nl/cultuur/waarom-adriaen-de-vries-zijn-miljoenen-waard-is~ab649527/>

SADELER, Aegidius. *Januari*. [Online]. In: https://commons.wikimedia.org/wiki/Category:The_12_Months_after_Pieter_Steven_s_II#/media/File:Aegidius_Sadeler,_Pieter_Stevens_II_-_January.jpg;

SADELER, Aegidius. *Portret van Bartholomeus Spranger met een portret van Christina Müller*. Het RKD- Nederlands Instituut voor Kunstgeschiedenis. [Online] 2016. In: <https://rkd.nl/nl/explore/images/184096>;

SADELER, Aegidius. *Vladislavský sál*. [Online]. In: http://sbirky.ngprague.cz/dielo/CZE:NG.R_78014

SADELER, Egidius en Janssonius, Johannes. *Bohemia in suas partes geographice distincta*. Praha : Univerzita Karlova, Ústřední knihovna, 2007. In: http://digitool.is.cuni.cz:1801/view/action/nmets.do?DOCCHOICE=853561.xml&dvs=1523981975158~416&locale=cs_CZ&search_terms=&adjacency=N&VIEWER_URL=/view/action/nmets.do?&DELIVERY_RULE_ID=3&divType=&usePid1=true&usePid2=true; [

SAVERY, Roelandt. *Landschap met vogels en dodo*. [Online]. In: <https://i0.wp.com/historiek.net/wp-content/uploads-phistor1/2011/04/savery-landschap-dieren-gr.jpg?ssl=1>

SAVERY, Roelandt. *Plundering van een dorp*. [Online] De beeldbank van Kortrijk. 2014 In: <https://beeldbank.kortrijk.be/erfgoed/index.php/image/watch/82aef202108e4589ae29dbbf48cdb03c5e4f081298614a85841ad10e475b2a9ani8h5g41tb2jhh76gktj1otvq53hop3i>

SPRANGER, Bartholomeus. *Epitaf pražského zlatníka Mikuláše Müllera*. Národní galerie v Praze. [Online]; In: http://sbirky.ngprague.cz/dielo/CZE:NG.O_1574.

SPRANGER, Bartholomeus. *Mars, Venus and Cupid*. [Online]. In: http://www.fineartlib.info/gallery/p17_sectionid/39/p17_imageid/3962

STEVENS, Pieter. *Bomen bij steile rotswand*. [Online]. In: <https://www.rijksmuseum.nl/nl/zoeken/objecten?q=stevens&p=2&ps=12&st=Objects&ii=11#/RP-T-1931-188,23>

STEVENS, Pieter. *Een bebost landschap met reizigers bij een beek en een stad voorbij*. [Online]. In: <http://www.getty.edu/art/collection/objects/100/pieter-stevens-a-wooded-landscape-with-travellers-by-a-stream-a-town-beyond-flemish-1597/?dz=0.5000,0.3498,0.80>

STEVENS, Pieter. *Feest op de verjaardag van een kerkwijding*. [Online] In: [https://www.fondationcustodia.fr/universintime/10_stevens_1305.cfm](https://www.fondationcustodia.fr/ununiversintime/10_stevens_1305.cfm)

Topstuk beeldhouwer Adriaen de Vries nieuw in Rijksmuseum. Het Rijksmuseum. [Online]. In: <https://www.rijksmuseum.nl/nl/adriaen-de-vries>

VAN MANDER, Karel. *Het schilder-boek*. 1604. [Online]
In:[http://www.dbnl.org/tekst/mand001schi01_01/mand001schi01_01_0256.php](http://www.dbnl.org/tekst/mand001schi01_01/mand001schi01_01_0256.php;);

VAN VIANEN, Paulus. *Een houten burg naar een huis boven een rivier*. [Online].
In:[https://www.rijksmuseum.nl/nl/zoeken/objecten?p=1&ps=12&f.principalMakers.name.sort=Paulus+Willemsz.+van+Vianen&st=Objects&ii=4#/RP-T-2008-95\(R\),4](https://www.rijksmuseum.nl/nl/zoeken/objecten?p=1&ps=12&f.principalMakers.name.sort=Paulus+Willemsz.+van+Vianen&st=Objects&ii=4#/RP-T-2008-95(R),4)

WIKIPEDIA contributors. *Civitates orbis terrarum*. Wikipedia: the free encyclopedia. [Online]. 2016. In:https://nl.wikipedia.org/wiki/Civitates_orbis_terrarum

WIKIPEDIA contributors. *De mystieke bruiloft van Catharina van Alexandrië*. [Online].
In:https://nl.wikipedia.org/wiki/Dirck_de_Quade_van_Ravesteyn#/media/File:Quade_van_Ravesteyn_Marriage_of_St._Catherine.jpg

WIKIPEDIA contributors. *Jacob Hoefnagel*. Wikipedia-the free encyclopedia.[Online]. 2017. In:https://en.wikipedia.org/wiki/Jacob_Hoefnagel

WIKIPEDIA contributors. *Manýrismus*. Wikipedia: the free encyclopedia. [Online] 2001. In:<https://cs.wikipedia.org/wiki/Manýrismus>

WIKIPEDIA contributors. *Sadelerův prospekt*. Wikipedia: the free encyclopedia. [Online] 2018.
In:https://cs.wikipedia.org/wiki/Sadeler%C5%AFv_prospekt#/media/File:View_of_the_City_of_Prague_MET_01_02_03compr2bw.jp

Resumé

Cílem této bakalářské práce je objektivně posoudit vliv pražského prostředí na uvedené umělce a naopak.

Tato bakalářská práce je rozdělena do pěti kapitol. První z nich je věnována historii Habsburského Nizozemí, a to v období, které se datuje od roku 1482 a to do roku 1581 pro Severní Nizozemí a do roku 1795 pro Jižní Nizozemí. Je zde popsána jak vláda panovníků na tomto území tak i geografické změny.

Druhá kapitola je věnována historii českých zemí pod nadvládou Habsburské monarchie do roku 1648. Tato kapitola začíná nástupem Ferdinanda I. Habsburského na trůn a končí zmínkou o ukončení třicetileté války podepsáním Vestfálského míru.

Třetí kapitola je zaměřena na Rudolfa II. Je zde popsán jeho život od útlého dětství, jeho výchova ve Španělsku, jeho vláda jako Císaře Říše Římské a Českého krále, a také Rudolf jako mecenáš umění. Taktéž jsou zde zmíněny okolnosti konce Rudolfovy vlády, zejména v souvislosti s konflikty s jeho rodinou a jeho nemocí.

Čtvrtá kapitola je věnována Manýrismu, jakožto hlavnímu uměleckému stylu tohoto období na dvoře Rudolfa II. Kapitola je zaměřena také na některé z předních nizozemských a vlámských umělců, kteří pracovali na dvoře Rudolfa II. Jsou zde uvedeni tři nizozemští umělci a šest vlámských umělců, z nichž je nejznámější např. sochař Adriaen de Vries nebo malíř Bartholomeus Spranger. Je zde popsán jejich život těchto umělců a jejich tvorba.

Poslední kapitola je zaměřena na vliv pražského prostředí na uvedené umělce a naopak jejich vliv na toto prostředí. Je zde uvedeno několik příkladů toho jakým způsobem k ovlivnění umělců a pražského prostředí došlo.

Summary

Aim of this thesis to objectively assess Prague's environmental impact on these artists and vice versa.

This thesis is divided into 5 chapters. First of which is devoted to Habsburg Netherlands history, between years 1482 and 1581 for the Northern Netherlands and till the year 1795 for Southern Netherlands. The governing process of monarchs as well as geographic changes in this area are mentioned herein.

Second chapter refers to history of Czech lands under domination of Habsburg monarchy till the year 1648. This epoch begins with the onset of Ferdinand I. Habsburg on the throne and ends with the mention of the Thirty Year's War, signing the Westphalian Peace.

Third chapter focuses on Rudolf II. And describes his life from his very youngest years. It speaks about his education in Spain, his reign as an Emperor of the Roman Empire and a Czech king and presents him as a patron of art. Circumstances related to the end of king Rudolf's reign are mentioned here, particularly in the context of conflicts with his family and illness.

Fourth chapter is dedicated to epoch of Mannerism, the principal art style on the court of Rudolf II. Furthermore, this chapter speaks about some leading Dutch and Flemish artists working on the Rudolf's court. Three Dutch artists and six Flemish artists the best known of which are the sculptor Adriaen de Vries or the painter Bartholomeus Spranger are mentioned herein. Their life and creation is also described.

Last chapter focuses on Prague's environmental impact on these artists and on the contrary deals about their influence on this environment. Few examples of how the artists have been influenced and vice versa is specified furthermore.

Bijlagen

Bijlage 1: Lijst van afbeeldingen

Bijlage 1: Lijst van afbeeldingen

Beeld 1 Rivierlandschap met burg

Beeld 2- Alegorie aan de regering van de keizer Rudolf II (1603).

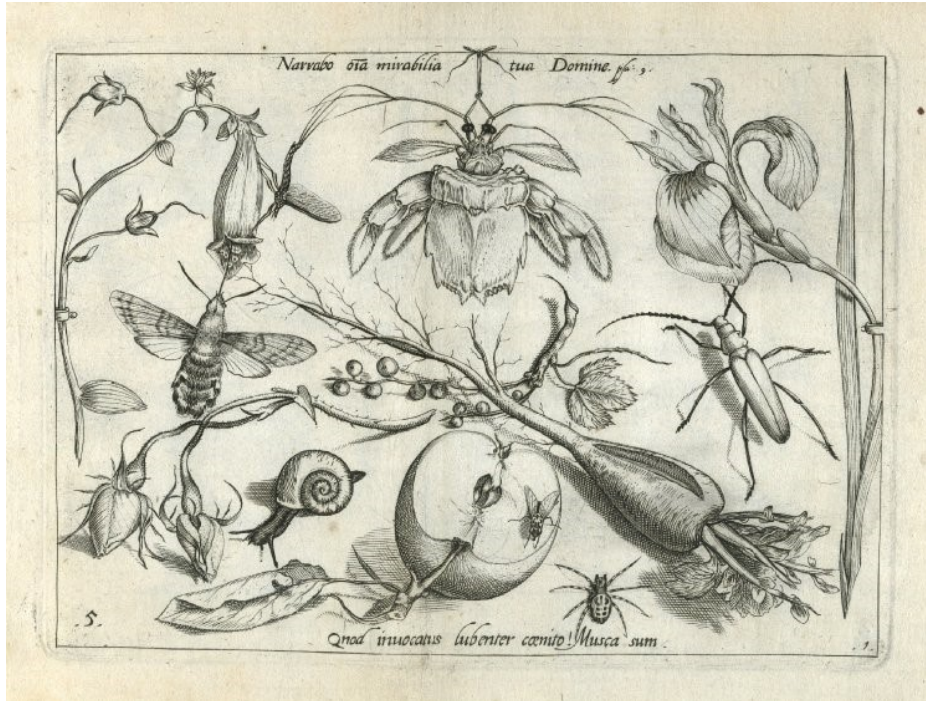

Beeld 3: De Wladislaw zaal (1607)

Beeld 4: Animalia Rationalia et Insecta (Ignis): Plate I

Beeld 5: Archetypa studiaque patris Georgii Hoefnagelii

Beeld 6: Plundering van een dorp (1604)

*Beeld 7: Epitaf van de goudsmid
Nikolaas Müller (1592-1593)*

Beeld 8: De Rudolfinische keizerskroon

beeld 2 - Een bebost landschap met reizigers bij een beek en een stad voorbij (1597)

Anotace

Jméno autora: Eliška Benešová

Název fakulty a katedry: Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci,
katedra nederlandistiky

Název diplomové práce: Nederlandse en Vlaamse kunstenaars aan het hof van Rudolf II.

Anglický název diplomové práce: Dutch and Flemish artists at the court of Rudolf II.

Český název diplomové práce: Nizozemští a vlámské umělci na dvoře Rudolfa II.

Vedoucí diplomové práce: drs. Bas Hamers, M.A.

Počet znaků (bez mezer/s mezerami): 69 314/81 373

Počet stran: 36

Počet příloh: 1

Počet použitých titulů: 45

a) literární zdroje: 8

b) internetové zdroje: 37

Klíčová slova: kunst, kunstenaar, Nederlandse kunstenaars, Vlaamse kunstenaars, het hof, Rudolf II., Bartholomeus Spranger, Adrian de Vries, Paulus Wilemsz van Vianen, Dirck de Quade van Ravensteyn, Pieter Stevens, Aegidius Sadeler, Joris Hoefnagel, Jacob (Jacobus) Hoefnagel, Roelandt Savery, Jan Vermeyen, Bartholomeus Spranger, maniërisme, Rudolfijnse maniërisme, 16e en 17e eeuw, schilder, graveur, juwelier, beeldbouwer, illustrator, Tsjechië, Bohemen, De Habsburgse monarchie, Het Habsburgse Rijk, Huis Habsburg, monarchie

Krátká charakteristika: Tato bakalářská práce se zabývá nizozemskými a vlámskými umělci na dvoře Rudolfa II v době rudolfinského manýrismu. Zmiňuje historické informace za vlády Habsburků na území Nizozemí a Čech. Je zde popsán Rudolf II jako mecenáš umění, také jeho život od útlého dětství přes jeho výchovu ve Španělsku, a také jeho vláda jako Císaře Říše Římské a Českého krále. Práce se věnuje nizozemským a vlámským umělcům. Uvádí základní informace ohledně života každého z nich a zabývá se jejich tvorbou. Cílem této práce je objektivně posoudit vliv pražského prostředí na uvedené umělce a naopak.